

Kulturni turizam u Sjevernoj Hrvatskoj

Jakopić, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:648124>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

MAGDALENA JAKOPIĆ

KULTURNI TURIZAM U SJEVERNOJ HRVATSKOJ

Diplomski rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

MAGDALENA JAKOPIĆ

KULTURNI TURIZAM U SJEVERNOJ HRVATSKOJ

Diplomski rad

JMBAG: 0303074010, redoviti student

Studijski smjer: Poslovna ekonomija

Kolegij: Selektivan turizam

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Turizam

Mentor: doc.dr.sc. Aljoša Vitasović

Pula, 2023.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD.....	3
2. OPĆENITO O TURIZMU.....	4
2.1. Definicija pojma turizam	5
2.2. Povijesni razvoj turizma	6
2.3. Oblici turizma.....	8
2.4. Turizam u Hrvatskoj.....	9
2.5. Selektivni turizam	10
3. KULTURNI TURIZAM.....	12
3.1. Povijesni razvoj kulturnog turizma	15
3.2. Pojmovno određenje kulturnog turizma	17
3.3. Tipologija i vrste kulturnog turizma	18
3.4. Preduvjeti razvoja kulturnog turizma.....	20
3.5. Kultura kao motiv turističkih kretanja	22
4. ULOGA MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA U KULTURNOM TURIZMU	25
4.1. UNESCO	26
4.1.1. UNESCO-ovi projekti u području kulturnog turizma	27
4.1.2. UNESCO-ove katedre za kulturni turizam.....	29
4.1.3. UNESCO-ova Lista svjetske baštine.....	30
4.1.4. UNESCO i nematerijalna baština	33
4.2. Vijeće Europe	36
4.3. Europska Unija	37
4.3.1. Kultura u EU.....	38
4.3.2. Kulturni turizam u EU	41
4.3.3. Europska prijestolnica kulture	45
4.4. Svjetska turistička organizacija.....	46
4.5. ICOM, ICCROM, ICOMOS	48
5. ULOGA DRŽAVE U KULTURNOM TURIZMU	50
5.1. Uloga države u kulturi, odnosno turizmu	54
5.2. Kultura i kulturni turizam u Hrvatskoj	55
6. KULTURNI TURIZAM U SJEVERNOJ HRVATSKOJ	57

6.1. Međimurska županija	59
6.2. Varaždinska županija.....	62
6.3. Koprivničko-križevačka županija	65
7. ZAKLJUČAK	68
8. Popis literature	69
9. Popis slika i tablica.....	71

SAŽETAK

Suvremeno putovanje odražava bogatstvo i raznolikost turizma, a kultura postaje sve važnija komponenta toga. Diplomski rad istražuje ulogu međunarodnih organizacija i država u kulturološkom turizmu, fokusirajući se na globalne smjernice, ulogu države u turizmu, te primjere kulturnog turizma u Hrvatskoj. Povijesni razvoj, definicija kulturnog turizma i njegova tipologija pomažu razumjeti ovaj fenomen.

Organizacije poput UNESCO-a, Vijeća Europe i EU potiču očuvanje kulturnih vrijednosti i povezanosti kroz različite projekte i programe. Svjetska turistička organizacija promiče održivi turizam, dok ICOM, ICCROM i ICOMOS štite kulturna dobra. Uloga države u poticanju kulturnog turizma osnažuje ga kao ekonomsku granu i podržava lokalne zajednice.

Analizirajući Hrvatsku, rad istražuje kako kulturni turizam pridonosi ekonomiji i razvoju zajednice, s posebnim naglaskom na Međimursku, Varaždinsku i Koprivničko-križevačku županiju. Ova lokalna istraživanja dodatno osvjetljavaju izazove i mogućnosti kulturnog turizma.

U zaključku, rad ističe kompleksnost uloge međunarodnih organizacija i država u kulturnom turizmu, naglašavajući važnost očuvanja kulturnih vrijednosti, povezanosti te poticaj ekonomskom razvoju i lokalnim zajednicama.

SUMMARY

Contemporary travel reflects the richness and diversity of tourism, with culture becoming an increasingly important component. The thesis explores the role of international organizations and governments in cultural tourism, focusing on global guidelines, the state's role in tourism, and examples of cultural tourism in Croatia. Historical development, the definition of cultural tourism, and its typology help understand this phenomenon.

Organizations like UNESCO, the Council of Europe, and the EU promote the preservation of cultural values and connectivity through various projects and programs. The World Tourism Organization advocates for sustainable tourism, while ICOM, ICCROM, and ICOMOS protect cultural heritage. The role of the government in fostering cultural tourism strengthens it as an economic sector and supports local communities.

Through an analysis of Croatia, the thesis examines how cultural tourism contributes to the economy and community development, with a special focus on Međimurje, Varaždin, and Koprivnica-Križevci counties. These local studies shed light on the challenges and opportunities of cultural tourism.

In conclusion, the thesis highlights the complexity of the role of international organizations and governments in cultural tourism, emphasizing the importance of preserving cultural values, connectivity, and promoting economic development and local communities.

1. UVOD

Turizam je postao izuzetno bitan sektor ne samo u Hrvatskoj, već i diljem svijeta. On ne samo da generira prihode i potiče gospodarski rast, već ima dublje društvene, ekonomske i kulturne implikacije. U Europi i dalje, pa tako i u Hrvatskoj, turizam predstavlja ključni faktor u izgradnji gospodarstva te pruža značajnu priliku za smanjenje nezaposlenosti. No, turizam se ne može mjeriti isključivo ekonomske koristi. On nosi širi spektar implikacija, uključujući socijalne, psihološke, ekološke i kulturne aspekte života. Osim što promiče razumijevanje među različitim kulturama, omogućuje razmjenu ideja i iskustava te doprinosi očuvanju kulturne baštine. Turizam je također ključan za stvaranje održivog razvoja koji poštuje prirodno okruženje i podržava lokalne zajednice. U posljednjih nekoliko desetljeća, turizam je doživio ekspanziju, otvarajući vrata masovnom turizmu i pružajući sve većem broju ljudi priliku za putovanje. To je značilo ne samo ekonomske mogućnosti za mnoge zemlje, već i promjenu u shvaćanju turizma kao sredstva koje pomaže u rješavanju socioekonomskih problema.

Kulturni turizam posebno je fascinantna aspekt ovog fenomena. On se ne svodi samo na posjet muzejima i galerijama, već se proteže na istraživanje kulturnih resursa destinacije. To uključuje upoznavanje povijesnih spomenika, sudjelovanje u lokalnim običajima i aktivnostima te uranjanje u svakodnevni život zajednice. Kroz kulturni turizam, posjetitelji ne samo da potiču očuvanje kulturne baštine, već i podržavaju lokalne umjetnike, obrtnike i kulturne djelatnike, stvarajući time povoljan utjecaj na lokalni razvoj. Hrvatska je zemlja koja se ističe svojim turističkim potencijalom. Njezine predivne plaže, bogata povijest i kultura te raznovrsna gastronomska ponuda privlače turiste iz cijelog svijeta. Broj dolazaka i noćenja gostiju u Hrvatskoj kontinuirano raste, privlačeći ne samo tradicionalne goste poput Nijemaca i Austrijanaca, već i nove skupine poput Kineza i Britanaca. U fokusu ovog diplomskog rada stoji kulturni turizam Sjeverne Hrvatske. Ova regija se ističe svojim jedinstvenim kulturnim bogatstvom i ponudom. Kroz istraživanje kulturnih atrakcija i manifestacija, ovaj rad će istražiti kako Sjeverna Hrvatska uspješno spaja prošlost i sadašnjost te pruža posjetiteljima nezaboravno iskustvo.

2. OPĆENITO O TURIZMU

Turizam je postao iznimno značajan sektor u većini europskih zemalja, ali i diljem svijeta, pokazujući svoju snagu u usporedbi s drugim gospodarskim sektorima. Osim što donosi značajne prihode, turizam je također važan izvozni proizvod i generator zapošljavanja, što doprinosi stvaranju novih radnih mjesta. Međutim, turizam nije samo o gospodarskim aspektima, već ima dublji utjecaj na socijalne, psihološke, ekološke, kulturne i druge aspekte života.

Unatoč dugoj povijesti, turizam je doživio svoj najveći procvat tek pedesetih godina prošlog stoljeća, postajući "pravo svakog čovjeka". Povećanje primanja i dostupnost slobodnog vremena omogućili su sve većem broju ljudi da putuju. Ovo razdoblje masovnog turizma pružilo je mnogim zemljama, posebno poslijeratnoj Europi, ekonomsku priliku i rješenje za probleme nezaposlenosti.

Turizam nije samo ekonomski sektor, već ima širi utjecaj na društvo. On potiče razumijevanje među kulturama, omogućuje razmjenu ideja i iskustava te pridonosi očuvanju kulturne baštine. Također, turizam ima potencijal za razvoj održivog turizma koji poštuje prirodno okruženje i podržava lokalnu zajednicu.¹

Međutim, kako bi turizam bio održiv i koristan za sve dionike, važno je pažljivo planiranje i upravljanje. Potrebno je postići ravnotežu između ekonomskih interesa i očuvanja prirodnih i kulturnih resursa. Odgovorni turizam igra ključnu ulogu u osiguravanju dugoročne održivosti destinacija i zadovoljstva posjetitelja.

Turizam ima snažan utjecaj na gospodarstvo, društvo i okoliš. Njegov potencijal za generiranje prihoda, stvaranje radnih mjesta i poticanje kulturne razmjene čini ga ključnim sektorom u mnogim zemljama diljem svijeta. No, važno je osigurati da turizam bude vođen na način koji minimalizira negativne utjecaje na okoliš i lokalnu kulturu te promiče dugoročnu održivost destinacija.

Ovaj diplomski rad istražuje važnost kulturnog turizma u kontekstu sve većeg značaja turizma kao gospodarskog sektora. Kulturni turizam je posebna grana turizma koja se usredotočuje na putovanja s ciljem upoznavanja kulturnih aspekata određene destinacije. Kulturni turizam predstavlja bogato iskustvo za posjetitelje, omogućujući

1. ¹ Čer-Krnjajić M.(2017.) *Značaj i uloga kulturnog turizma za gospodarstvo* . Preuzeto s:

<https://zir.nsk.hr/islandora/object/kultos%3A96/datastream/PDF/view>

im da istraže različite aspekte kulture, povijesti, umjetnosti i tradicija određene zajednice. Ona pruža priliku da se posjetitelji urone u lokalnu kulturu, upoznaju se s lokalnim stanovništvom i sudjeluju u autentičnim kulturnim aktivnostima. Jedan od glavnih ciljeva kulturnog turizma je očuvanje kulturne baštine. Posjetitelji imaju priliku upoznati se s povijesnim znamenitostima, muzejima, spomenicima i drugim kulturnim mjestima koja su važna za identitet određene destinacije. Osim što pridonosi očuvanju kulturne baštine, kulturni turizam također ima potencijal za poticanje lokalnog razvoja i gospodarskog rasta. Kulturni turizam može imati pozitivan utjecaj na lokalnu zajednicu pružanjem ekonomskih prilika, poticanjem lokalnih umjetnika, obrtnika i kulturnih djelatnika te podržavanjem malih poduzeća i lokalnih tržišta. Također, putem kulturnog turizma, stanovnici destinacije mogu biti ponosni na svoju kulturu, tradiciju i nasljeđe, što može ojačati lokalni identitet i povezanost.

2.1. Definicija pojma turizam

Turizam se u najširem smislu riječi može definirati kao skup raznolikih individualnih iskustava koja proizlaze iz zadovoljavanja potreba ljudi i često se nazivaju turističkim iskustvima (Petrić, 2007). Turizam se odnosi na aktivnosti putovanja i boravka osoba izvan njihovog uobičajenog prebivališta, obuhvaćajući različite svrhe kao što su odmor, poslovni angažmani i ostali razlozi (WTO i UNSTAT, 1994). U skladu s time, turizam se može definirati kao sveobuhvatan pojam koji obuhvaća putovanja, boravak i aktivnosti koje ljudi poduzimaju izvan svojeg uobičajenog prebivališta, u svrhu zadovoljavanja svojih potreba, otkrivanja novih mjesta, upoznavanja različitih kultura i ostvarivanja raznih iskustava. Turizam pruža mogućnost ljudima da istraže svijet, upoznaju nove ljude, razmjenjuju ideje te uživaju u raznolikosti destinacija diljem svijeta. Stoga, turizam se može opisati kao sveobuhvatan skup iskustava koja se temelje na putovanju, upoznavanju novih mjesta, ljudi i kultura, pružajući zadovoljstvo, edukaciju i obogaćenje za pojedince i zajednice.

Postoje različite podjele turizma, a svaka od njih se temelji na određenim kriterijima. Jedna od tih podjela temelji se na statističkim kriterijima i obuhvaća pojavne oblike turizma ovisno o porijeklu turista i zemlji koju posjećuju. To uključuje:

- Domaći turizam: Stanovnici zemlje A putuju i borave unutar iste zemlje (na primjer, stanovnici Hrvatske putuju i borave unutar Hrvatske).

- Ulazni turizam: Stanovnici zemlje B putuju i borave u zemlji A (na primjer, stanovnici Njemačke borave u Hrvatskoj).
- Izlazni turizam: Stanovnici zemlje A putuju i borave u zemlji B (na primjer, stanovnici Hrvatske putuju na odmor u drugu zemlju).

Osim toga, turizam se može promatrati i s aspekta kretanja turista. Unutarnji turizam odnosi se na putovanja unutar granica jedne zemlje, kao što je domaći turizam u Hrvatskoj, koji uključuje putovanja i boravke Hrvata i stranaca unutar zemlje. Nacionalni turizam obuhvaća putovanja stanovnika određene nacije unutar i izvan zemlje, uključujući domaći i izlazni turizam. Međunarodni turizam obuhvaća putovanja između različitih zemalja i obuhvaća i ulazni i izlazni turizam, na primjer, putovanja stanovnika zemlje A u zemlju B i obrnuto (Petrić, 2007).

Ukratko, turizam je širok pojam koji obuhvaća putovanja i boravak ljudi izvan njihovog uobičajenog prebivališta u svrhu odmora, posla i drugih razloga. Različite podjele turizma temelje se na statističkim kriterijima, kao što su domaći, ulazni i izlazni turizam, te na aspektima kretanja turista, uključujući unutarnji, nacionalni i međunarodni turizam.

2.2. Povijesni razvoj turizma

Pojam turizma seže duboko u povijest čovječanstva, iako u drugačijem obliku nego što ga danas poznajemo, ali opet dovoljno da utemelji osnove pojma koji je danas jedan od najraširenijih i najpopularnijih u svakoj razvojnoj strategiji određene zemlje. U dalekoj povijesti ljudi su putovali uglavnom iz egzistencijalnih razloga, kako bi pronašli plodno tlo na kojem bi se kao zajednica nastanili i živjeli, a nije strano ni da su uzrok putovanja često bile i ratne nedaće zbog kojih su ljudi bili primorani seliti. Neki teoretičari početkom turizma kakav danas poznajemo navode razdoblje pojave novca, oko 4000. godina prije nove ere, upravo stoga jer se tada javljaju putovanja motivirana trgovinom. Kao što je poznato, razmjena dobara također seže u daleku povijest kada ljudima nije bilo dostupno sve što im je bilo potrebno, te su za određene potrepštine morali putovati na određene destinacije gdje su se održavali razni sajmovi. Prva putovanja iz zadovoljstva javljaju se u antičko doba. Tako su primjerice „poznata putovanja u antičkoj Grčkoj motivirana sportskim događanjima – igrama od kojih su najpoznatije Olimpijske igre koje su se počele održavati 776.g. p. n. e., ali i brojne

druge igre regionalnog karaktera. Putovalo se također i u poznato proročište Delfi, gdje su dolazili i ljudi koji su živjeli izvan Grčke“ (Petrić 2007, 5). U tom razdoblju se također javljaju putovanja motivirana odmorom, zabavom, ali i zdravljem. Prema riječima autorice Petrić, razvoj putovanja znatno je unazadilo propadanje Zapadnog Rimskog Carstva 476. godine jer tada na cestama nije više bilo neuobičajeno sresti razbojнике i skitnice pa su se ljudi sve manje odlučivali na putovanja. Razdoblje stagnacije putovanja trajalo je sve do početka ranog srednjeg vijeka kada su ceste i putevi opet postali sigurni. No, tek u 12. stoljeću kočije ponovo postaju glavna prijevozna sredstva, ali na putovanjima su najčešće bili samo vitezovi, propovjednici i pustolovi, a prva masovna putovanja pokrenula je crkva, organizirajući vjerska hodočašća (Petrić 2007, 5). Za daljnji razvoj turizma, ali i početak kulturnog turizma, važno je spomenuti razdoblje humanizma i renesanse kada nastupa procvat kulturnog i duhovnog stvaralaštva, a samim time kod ljudi se javlja želja za otkrivanjem i upoznavanjem novog. Takva putovanja su od sredine 16. pa sve do sredine 19. stoljeća bila namijenjena uglavnom bogatoj aristokraciji i plemstvu. Međutim „sasvim je izvjesno da se u cijelom razdoblju ljudske povijesti, a naročito od antičkih vremena do sredine 19. stoljeća putovalo zbog brojnih razloga i motiva koji mogu nositi epitet "turističkih" (zdravlje, rekreacija, sport, kultura, obrazovanje i sl.). Međutim, bez obzira na njihovu sličnost putovanjima suvremenog turista, ova putovanja ipak se ne mogu nazvati turističkim budući još uvijek nisu postojali neki osnovni preduvjeti za nastanak i razvoj turizma u pravom smislu riječi. Stoga se cijelo ovo razdoblje povijesti putovanja može nazvati predturističkom epohom odnosno epohom pojava sličnih ili analognih turizmu“ (Marković 1987, 14). Prema Lickorishu i Jenkinsu povijest razvoja turizma dijeli se na četiri faze:

1. pretpovijest turizma, razdoblje koje obuhvaća srednjevjekovno doba i početak 17. stoljeća;
2. razdoblje željezničkog prometa obilježava drugu fazu razvoja turizma;
3. treća faza je faza međuratnog razdoblja, između 1918. i 1939. godine;
4. četvrta faza je tzv. "uzletna faza" koja započinje nakon drugog svjetskog rata sve do našeg vremena. (Lickorish, Jenkins 2006, 24)

Iako na prvi pogled ne djeluje tako, pojam turizma ustvari seže u daleku povijest i na njega je utjecao velik broj čimbenika. Kako se razvijao život ljudi i zajednice, kako su se njihove potrebe i svjetonazori mijenjali tako se mijenjao i razvijao i sam pojam turizma. Na razvoj turizma kakvog ga danas poznajemo najveći utjecaj imala je pojava

sindikalnih udruženja koja su započela borbu za prava radnika na godišnji odmor i veće plaće, što je izazvalo veću platežnu moć radno sposobnog stanovništva. Također, na razvoj turizma veliki utjecaj ostavio je i razvoj prometa, u posljednje vrijeme posebno razvoj zračnog prometa koji putnicima, u ovom slučaju turistima, omogućuje prijevoz od točke A do točke B u kratkom vremenskom roku (uzimajući u obzir ostale načine transporta) te je danas sve većem broju turista upravo ovaj način prijevoza prvi izbor, unatoč još uvijek podosta skupim cijenama karata (Petrić 2007).

2.3. Oblici turizma

Postoji mnogo različitih oblika turizma, a podjela se često temelji na različitim kriterijima kao što su motivi putovanja, vrsta aktivnosti, svrha posjeta ili karakteristike putnika. Evo nekoliko uobičajenih oblika turizma:

- Odmor i rekreacija: Ovo je najčešći oblik turizma, u kojem ljudi putuju radi odmora, opuštanja i uživanja u različitim aktivnostima poput sunčanja na plaži, planinarenja, ronjenja, skijanja ili wellnesa. Odmor i rekreacija često se vežu uz destinacije s prirodnim ljepotama, obalnim područjima, planinskim regijama i ljetovalištima.
- Kulturni turizam: Ovaj oblik turizma fokusira se na upoznavanje kulture, povijesti, umjetnosti i tradicija određene destinacije. Posjetitelji posjećuju muzeje, povijesne spomenike, arheološke lokalitete, festivale, izložbe i tradicionalne manifestacije kako bi se uronili u lokalnu kulturu i naslijeđe.
- Avanturistički turizam: Ovaj oblik turizma privlači ljude koji traže izazove, uzbuđenje i aktivnosti na otvorenom. To može uključivati planinarenje, rafting, safarije, ekspedicije, bungee jumping, penjanje na stijene ili istraživanje divljine. Avanturistički turizam često je povezan s prirodnim ljepotama i neistraženim područjima.
- Ekoturizam: Ekoturizam naglašava očuvanje prirode, zaštitu okoliša i podršku lokalnoj održivosti. Posjetitelji se usredotočuju na posjete prirodnim rezervatima, nacionalnim parkovima, zaštićenim područjima i obavljanje aktivnosti poput promatranja ptica, istraživanja divljine, ekoloških šetnji i volontiranja za očuvanje okoliša.

- Poslovni turizam: Poslovni turizam obuhvaća putovanja koja se odvijaju u svrhu poslovnih sastanaka, konferencija, seminara, sajмова i poslovnih pregovora. Poslovni putnici posjećuju različite destinacije radi obavljanja poslovnih aktivnosti, povezivanja s kolegama i ostvarivanja profesionalnih ciljeva.
- Zdravstveni turizam: Zdravstveni turizam uključuje putovanja s ciljem pružanja medicinskih usluga, wellnessa, rehabilitacije ili estetskih tretmana. Posjetitelji putuju u destinacije koje su poznate po kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi, termalnim izvorima, spa centrima ili klinikama specijaliziranim za određene medicinske postupke.

Ovo su samo neki od mnogih oblika turizma koji postoje. Svaki oblik ima svoje specifičnosti i privlači određenu skupinu putnika s različitim interesima i motivima. Turizam kao industrija nastoji pružiti raznolike mogućnosti kako bi zadovoljio različite potrebe i preferencije putnika.

2.4. Turizam u Hrvatskoj

Hrvatska je odavno svijetu poznata kao vrlo poželjna turistička destinacija te svake godine bilježi sve veću posjećenost, a trajanje turističke sezone se produžuje. Predivne plaže, nebesko plavo i čisto more, mnoštvo mladih ljudi koje se zabavlja na festivalima, bogata povijesna i kulturna baština, ali i gastronomska ponuda oblikovale su sliku Hrvatske kakvu svijet danas poznaje. Prema najnovijim podacima Ministarstva turizma Republike Hrvatske, zabilježen je rastući broj dolazaka i noćenja gostiju u odnosu na 2015. godinu. Osim gostiju koji su već postali stalni poput Nijemaca, Austrijanaca, Talijana i Slovenaca, Hrvatsku sve više posjećuju u Britanci, Kinezi, ali i gosti novih emitivnih tržišta kao što su Indija i Izrael (Ministarstvo turizma 2017, Turizam u brojkama). Svemu tome doprinosi stalni rad, kako pojedinaca tako i raznih organizacija koje se iz godine u godinu trude istražiti tržište i stvoriti idealnu ponudu po mjeri svakog turista.

2.5. Selektivni turizam

Selektivni turizam pojavio se kao odgovor na izazove koje donosi tradicionalni masovni turizam s njegovom opsežnom infrastrukturom. Stručnjaci iz područja turizma prepoznali su potrebu za razvojem alternativnih oblika putovanja, poznatih kao "soft" turizam, koji se odmiču od uobičajenih masovnih i shematskih pristupa. Ovi alternativni pravci, često označeni kao odgovorni, individualni ili turizam specifičnih interesa, teže suprotstavljanju neželjenim učincima koje je unio masovni turizam. Njihova svrha je pružiti dublje i personalizirane iskustvo kako bi se bolje odgovorilo na specifične želje i potrebe modernih turista. Alternativni turizam predstavlja suvremeni pristup putovanju koji se udaljava od tipičnih oblika masovnog turizma. Umjesto velikih grupa i komercijalnih atrakcija, fokusira se na autentična iskustva i često ima održiviji pristup.

Također, selektivni turizam usmjerava se na kvaliteti boravka i autentičnu interakciju s lokalnom kulturom, prirodom i zajednicom. Ovaj pristup ne samo da omogućava putnicima bogatija i personalizirana iskustva, već također može donijeti veće ekonomske koristi lokalnim zajednicama uz smanjenje negativnih ekoloških i socijalnih utjecaja. Uz to, selektivni turizam promovira održivost, odgovorno ponašanje putnika i veće poštovanje prema destinacijama koje posjećuju. U suštini, ideja je da se putovanja oblikuju prema interakciji i razumijevanju, a ne samo potrošačkom pristupu.

Postoji mnogo vrsta selektivnog turizma, uključujući:

- Ekoturizam: Fokusiran je na prirodu i očuvanje okoliša. Posjetitelji često posjećuju zaštićena prirodna područja, sudjeluju u vodičima o prirodi i uče o važnosti očuvanja biodiverziteta.
- Kulturni turizam: Bazira se na povijesti, umjetnosti, tradiciji i nasljeđu određenog mjesta ili regije.
- Zdravstveni turizam: Ljudi putuju u druge zemlje ili regije zbog medicinskih tretmana, wellnessa ili spa centara.
- Avanturistički turizam: Uključuje aktivnosti poput planinarenja, ronjenja, raftinga i drugih adrenalinskih aktivnosti.
- Vjerski turizam: Ljudi putuju na sveta mjesta, hodočašća ili vjerske festivale.
- Gastronomski turizam: Fokusiran je na isprobavanje i uživanje u lokalnoj hrani i piću.

- Ruralni turizam: Posjetitelji borave u ruralnim sredinama, često sudjelujući u svakodnevnim aktivnostima lokalne zajednice.

Iako selektivni turizam nudi mnoge prednosti, nije bez izazova. Konstantno obrazovanje za one koji pružaju usluge i očuvanje visoke razine kvalitete iskustva za goste su od suštinskog značaja. No, unatoč tim preprekama, selektivni turizam može imati ključnu ulogu u izgradnji održive budućnosti u turističkom sektoru.

Tema ovog rada je kulturni turizam, jedan od najistaknutijih oblika selektivnog turizma. Kroz rad će se detaljno opisivati kulturni turizam, istražujući njegove različite aspekte, važnost i kako on obogaćuje iskustvo putnika kroz interakciju s lokalnom kulturom i nasljeđem. Analiza će pružiti uvid u kako kulturni turizam može služiti kao most između posjetitelja i autentičnih kulturnih doživljaja destinacije.

3. KULTURNI TURIZAM

Ne postoji jedinstvena, specifična definicija kulturnog turizma jer stručnjaci koji se njome bave uzimaju u obzir ono što se zasniva na njihovom vlastitom proizvodu i resursima s kojima rade. Neki ga zovu kulturnim turizmom, neki turizmom baštine, neki turizmom kulturne baštine. Svi ipak dijele istu odgovornost: upravljanje turista s onim što naš grad, regiju ili državu čini različitim i zanimljivim, bez obzira na to je li to umjetnost, kultura, povijest ili sve zajedno.

Pojam kulturnog turizma općenito se primjenjuje na putovanja koja uključuju posjet kulturnim resursima bez obzira na inicijalnu motivaciju. Kulturu ne obilježava samo posjet muzeju ili koncertu, dakle njezinu institucionaliziranom obliku, već ona može biti i nematerijalne prirode. UNESCO u proučavanju baštine razlikuje tzv. "tangible" i "intangible heritage", dakle opipljivu i neopipljivu baštinu. Opipljiva se baština pritom odnosi na materijalne, a neopipljiva na duhovne oblike kulture.

Nešto se rjeđe za tu tzv. materijalnu aktivnost, dakle za obilazak povijesnih građevina i lokaliteta, posjet muzejima, umjetničkim galerijama itd., upotrebljavaju termini "povijesni turizam" ili "baštinski turizam". No u literaturi "baštinski turizam" često uključuje i prirodne fenomene i scenske umjetnosti. Također nailazimo i na termin "umjetnički turizam", koji osim scenskih umjetnosti pokriva i muzeje te umjetničke galerije (Jelinčić 2008, 41)

Jedna od čestih definicija kulturnog turizma koje nalazimo u literaturi jest sljedeća:

"Kulturni turizam označava kretanje ljudi uzrokovano kulturnim atrakcijama izvan njihova mjesta stanovanja s namjerom prikupljanja novih informacija i iskustava kako bi zadovoljili svoje kulturne potrebe" (Richards 1999:17).

Iz te je definicije vidljivo je kako motiv ljudskog kretanja je kulturna atrakcija. Međutim definicija je nepotpuna utoliko što izostavlja onu vrstu turizma u kojem kulturna motivacija može biti i sekundarna. Naime turist može posjetiti određenu destinaciju, a da mu kultura nije osnovna motivacija putovanja, te usput sudjelovati u kulturnom životu lokaliteta. Na taj način on opet ispunjava funkciju kulturnog turista, iako mu je kulturna namjera bila sekundarna.

U osnovi, termini se obično bez razlikovanja primjenjuju na putovanja u kojima je kultura bilo glavna aktivnost i primarna motivacija bilo sekundarna aktivnost i slučajna motivacija.

Prema tome, u skladu s motiviranošću turista za kulturno putovanje tipologija kulturnog turizma mogla bi se razviti prema stupnju motivacije:

- primarna;
- usputna;
- slučajna.

Ako turist posjećuje određenu destinaciju isključivo s namjerom da sudjeluje u njezinu kulturnom životu, govorimo o primarnoj motivaciji. Takvi slučajevi obično uključuju odlazak na izložbe, glazbene festival, koncerte, kazališne predstave i sl.

O usputnoj motivaciji govorimo kada se turist u određenu destinaciju upućuje s nekim drugim primarnim motivom, a kulturni život ima tek sekundarno značenje. Takav turist namjerava pristustvovati kulturnim događajima, no to mu nije primarni motiv. U tom slučaju on boravi u određenoj destinaciji radi odmora, posla, posjeta nekoj sportskoj manifestaciji i sl., a pritom posjećuje i kakvu izložbu, uživa u nacionalnim gastronomskim specijalitetima ili pak upoznaje jezik receptivne zajednice.

Slučajnom motivacijom nazivamo situaciju u kojoj turist načelno nema namjeru upoznati kulturu destinacije, ali za svoga boravka dolazi u kontakt s lokalnim stanovništvom i možda ne hoteći upoznaje njegov način života, odnosno kulturu.

Isto tako nešto novija definicija Richardsa inzistira na motivaciji kao osnovnom kriteriju pri određivanju je li turističko putovanje "kulturno". Prema njoj, akteri su kulturnog turizma ljudi koji putuju zbog kulturnih motiva – motiva koje sami turisti definiraju kao "kulturne". No ni ta definicija ne smatra usputnu i slučajnu motivaciju kulturnim turizmom, već samo tržišnom nišom, odnosno dopunom osnovnoj vrsti turizma. Smatramo, da je uloga tržišne niše izuzetno važna u planiranju turističkog program a te da usputnu i slučajnu motivaciju nikako ne treba zanemariti.

Neki oblici kulture, kao što su muzeji, galerije, festivali, arhitektura, povijesne gradine, umjetničke predstave i lokaliteti baštine, rutinski privlače turiste. Svi ti oblici kulture izrazi sui li sadrže izraz jedne ili više likovnih, popularnih ili folklornih umjetnosti, ili pak izraz jednog ili više lokalnih stilova života – tradicijskog, povijesnog ili modernog. Prema tome, kulturni turizam uključuje i dimenziju fizičkog posjećivanja kulturnih institucija i dimenziju kulturnog kontakta s lokalnim stanovništvom. Literatura poznaje niz manjih i jednostavnijih definicija koje kulturni turizam objašnjava na sljedeće načine:

- Kulturni je turizam zabavno i edukativno iskustvo koje kombinira umjetnost s prirodnom i društvenom baštinom i poviješću.
- Kulturni je turizam turistički izbor koji educira ljude o aspektima izvedbe, umjetnosti, arhitekture i povijesti koji se odnose na određenu situaciju.
- Kulturni je turizam putovanje usmjereno prema iskustvu umjetnosti, baštine i posebnih osobina destinacije.

Bez obzira na to koju od navedenih definicija primjenili, sve će u sebi inkorporirati materijalne, odnosno nematerijalne oblike kulture određene destinacije koji turistu nude “atmosferu”, odnosno “iskustvo” ili “doživljaj” odabrane destinacije. Pitanje odabira destinacije odnosi se na prirodnu kulturalnog interesa turista, pa današnja tipologija razlikuje:

- Specifičan i
- Nespecifičan kulturni interes

Turist specifičnoga kulturalnog interesa zna u kojoj vrsti kulture/kulturalnog događaja želi sudjelovati (npr. izložbe vezane uz naivnu umjetnost), dok nespecifični kulturni turist nije zainteresiran za određeni oblik kulture, već ga zanima šire područje kulture. Slično tome treba razlikovati na:

- općega kulturalnog turista i
- specijaliziranoga kulturalnog turista.

Opći kulturni turist posjećuje različite zemlje, regije, gradove, sudjelujući u nekim već spomenutim oblicima kulturalnog života. Turistovo rasuće kulturalno znanje povećava se u skladu s povećanjem praktičnog znanja, uključujući učenje o tome kako se odnositi prema lokalnim ljudima i kako sudjelovati u svakodnevnim aktivnostima u nepoznatoj okolini. Ta njegova zaliha kulturalnog i praktičnog znanja proširuje se s usporedbom lokalitetima koje je ranije posjetio. Dok se specijalizirani kulturni turist usredotočuje na jedan lokalitet ili mali broj lokaliteta. Takav turist kontinuirano posjećuje određeni grad, regiju ili zemlju u potrazi za širokim kulturalnim razumjevanjem toga određenoga mjesta, ili posjećuje različite gradove, regije ili zemlje u potrazi za primjerima neke određene vrste umjetnosti, povijesti, festivala ili muzeja. Oba turista izbjegavaju komercijalizaciju predmeta svojih proučavanja (Jelinčić 2008, 48)

Poznavanje tipologije kulturnih turista osnova je za stvaranje strategija razvoja kulturnog turizma na lokalnoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini kako bismo znali kojem se tržištu obraćamo.

Kulturni turizam ne uključuje samo motivaciju, već i iskustvo. U namjmanju ruku kulturni turizam uključuje iskustvo ili kontakt različitog intenziteta s jedinstvenim društvenim tkivom, baštinom te specifičnim karakterom lokaliteta. Također se očekuje da iskušavanjem kulture turist stekne određeno obrazovanje, ali i da se zabavi, da ima priliku nešto naučiti o lokalnoj zajednici, ili da mu je omogućeno učenje o značenju lokaliteta te asocijacijama koje on ima s lokalnom zajednicom, njezinom baštinom te s kulturnim ili prirodnim krajolikom.

Budući da jedinstvena definicija kulturnog turizma ne postoji, kompromis koji nalazimo za potrebe ovog rada bazirat će se na kulturnom turizmu kao aktivnost specijalnih interesa. Prema tome, definirat ćemo ga kao posjete osoba izvan mjesta njihova stalnog boravka motivirane u cijelosti ili djelomično interesom za povijest, umjetnost, baštinu ili stil života lokaliteta, regije, zemlje. U ovom radu ciljano na sjevernu Hrvatsku. Tom definicijom kultura obuhvaća i materijalnu dimenziju – muzeje, galerije, koncerte, kazališta, spomenike i povijesne lokalitete, ali i nematerijalnu dimenziju – običaje, tradicije, obrte, vještine. Turisti se smatraju kulturnim turistima ako se barem djelomice motivirani željom za sudjelovanje u kulturnim aktivnostima.

3.1. Povijesni razvoj kulturnog turizma

Kulturni turizam sintagma je koja u akademskom smislu ušla u uporabu 80-ih godina prošlog stoljeća, kada se javlja trend “prepuštanja” kulture tržištu zbog nemogućnosti da se ona financira iz državnog proračuna. Praksa kulturnog turizma postoji mnogo dulje i razvija se čak i u dobamasovnog turizma, koji se smatra potpuno suprotnim tržištem zbog svoje masovnosti, ne nužno visoke obrazovanosti i nižih platežnih mogućnosti masovnih turista, za razliku od individualnosti, visokog stupnja obrazovanja i većih platežnih mogućnosti kulturnog turista. Početak razvoja kulturnog turizma istraživačima je nepoznat iz nekoliko razloga: svako putovanje može se okarakterizirati kao kulturno jer putnik, namjerno ili slučajno, neimenovano upoznaje kulturu s kojom na putovanju dolazi u kontakt. Osim toga za prve se individualne putnike još iz pretkolumbovskog doba može reći da su bili kulturni turisti, jer je putovanje u to vrijeme

bio privilegij bogatih, a osnovni motiv putovanja, osim ratovanja i vjere, bilo je upoznavanje kultura i destinacija koje su dručakije od vlastite. No kako je u to vrijeme putovanje bilo rezervirano samo za više klase, ne možemo govoriti o masovnim putovanjima ni o razvijenom turizmu. Tek 50-ih godina 20. stoljeća masovni se turizam snažno razvija i postaje pravom za svakog čovjeka. Tehnološki napredak, bolja zarada i više slobodnog vremena radničkoj su klasi osigurali nove užitke. U to vrijeme osnovni motiv putovanja nije kultura, već je to odmor i promjena lokacije. Turizam toga doba je sinonim za "bijeg iz stvarnosti", a masovni turist sinonim za ukalupljenog putnika koji se kreće u skupinama i zadržava vlastiti "okolišni oblak" kada je na putu.

Sve veća obrazovanost putnika, još veće zarade i zasićenje jednostranašću turističke ponude u osamdesetim godinama 20. stoljeća stvaraju novi tip putnika: postmodernog turista. Iskustvo, novost, aktivnost i edukacija osnovne su odlike putovanja koje zahtijeva taj tip turista. Analogno takvoj potražnji, turističko se tržište sve više segmentira na specijalizirane oblike, kao što su sportski, vjerski, seoski, kongresni, zdrastveni, avanturistički, robinzonski i kulturni turizam. Postmoderni turist na put kreće s točno razrađenom vizijom u kakvu obliku života lokalne zajednice želi sudjelovati, ima posebne interese koji unaprijed određuju odabir destinacije koja mu je to u stanju ponuditi, a u samoj destinaciji ne očekuje pasivan odmor, već aktivno razvijanje vlastitih interesa komplementirano lokalnim različitostima, što oplemenjuje njegova postojeća znanja. Bez obzira na to radi li se o avanturističkom, seoskom ili kulturnom turistu, postmodernističke odlike svih tih tipova turista gotovo su jednake.

Zbog toga 80.-ih godina 20. stoljeća počinje i akademsko istraživanje teme kulturnog turizma, kako bi se na optimalan način iskoristili kulturni resursi u turizmu te kako bi se osigurala kvaliteta turističke ponude, ali i zaštita, odnosno očuvanje materijalne i duhovne kulture kao izraza identiteta receptivne zajednice.

Kulturnim se turizmom smatra novo tržište nastalo transformacijom potražnje i stvaranje tržišnih niša. Smatra se da su turisti motivirani kulturom obrazovaniji, da više troše i da su lojalni potrošači, čiji će interes i potražnja i dalje rasti. Činjenica je da je kulturna ponuda doživjela izuzetnu ekspanziju, evidentnu, između ostaloga, i po povećanju broja novih muzeja. Njihova orijentacija na turiste potaknula je međusobnu suradnju dvaju sektora, kulture i turizma. Za mnoge destinacije kulturni je turizam mehanizam ekonomske regeneracije i očuvanja kulturne baštine (Jelinčić 2008, 53)

3.2. Pojmovno određenje kulturnog turizma

Kulturni turizam jedan je od posebnih oblika turizma koji ovoj gospodarskoj grani nudi dugoročnu konkurentnu prednost. Turizam i kultura se prožimaju, a osmišljavanjem turističkog kulturnog proizvoda obogaćuje se osnovni proizvod, odnosno imidž odredišta, povećava potrošnja, duljina boravka turista i zadovoljstvo boravkom iz čega slijedi ponovni posjet, stimulira se lokalna, odnosno regionalna potražnja i otvaraju se mogućnosti razvoja novih tržišnih segmenata (Demonja 2006, 11)

Kulturni turizam je vrsta turizma koji je usmjeren prema kulturnim atrakcijama i aktivnostima koje odražavaju kulturne vrijednosti, tradicije, životni stil i povijest određenog mjesta ili zajednice. U širem smislu, kulturni turizam obuhvaća razne aspekte, uključujući:

- Povijesne lokalitete: Ovo uključuje dvorce, palače, crkve, hramove, arheološka nalazišta i druge strukture ili mjesta od povijesnog značaja.
- Muzeji i galerije: Ovi prostori često prikazuju umjetnička djela, predmete i artefakte koji predstavljaju kulturnu povijest regije.
- Festivali i događaji: Tradicionalne svečanosti, festivali, kazališne predstave, koncerti i drugi kulturni događaji koji privlače posjetitelje.
- Tradicionalne zajednice: Mjesta gdje posjetitelji mogu iskusiti tradicionalne načine života, običaje i obrede.
- Umjetnost i obrt: Prikazivanje tradicionalnih vještina i zanata, kao što su tkanje, keramika, rezbarija i drugi oblici ručne izrade.
- Kulturni krajolici: Područja koja su oblikovali ljudi tijekom vremena i koja odražavaju interakciju između čovjeka i njegove okoline.
- Gastronomija: Otkrivanje kulture kroz tradicionalnu hranu i piće, kušanje vina, kušanje jela i drugi gastronomski doživljaji.

Kulturni turizam pruža priliku za obogaćivanje i proširenje životnih iskustava kroz interakciju s novim kulturama i načinima života. Također može imati pozitivan ekonomski utjecaj na destinacije, stvarajući radna mjesta, potičući lokalnu ekonomiju i potičući očuvanje kulturnih resursa.

Međutim, važno je pažljivo upravljati kulturnim turizmom kako bi se izbjegli negativni utjecaji, poput prekomjerne izgradnje, erozije lokalnih kultura ili oštećenja kulturnih artefakata.

3.3. Tipologija i vrste kulturnog turizma

Za dublje sagledavanje kulturnog turizma, uvođenjem tipologije kulturnog turizma detaljnije ćemo istražiti različite aspekte ovog oblika putovanja.. Kulturni turizam povezuje sadašnjost sa prošlošću, odnosno sadašnja kulturna bogatstva sa kulturnim vrijednostima iz prošlosti. To mogu biti tradicije, blagdani, priče, pjesme, manifestacije odnosno nematerijalna baština koja se prenosi s naraštaja na naraštaj, a ne samo građevine i materijalna baština.

„Kulturu u kontekstu turizma možemo definirati kao ukupnost materijalnih (cjelokupna turistička infrastruktura) i duhovnih vrijednosti (običaji, životni stil, tradicija) koje zajednica osjeća kao svoj jedinstveni način života. Kultura je ukupan i jedinstven način života određene zajednice. Nešto što je u jednoj kulturi uobičajeno i svakodnevno, u drugoj kulturi može biti novo i egzotično. Kulturni se turizam dakle, ne sastoji samo od pasivne potrošnje, odnosno promatranja i obilaska povijesnih lokaliteta, muzejskih zbirki, slika ili kazališnih predstava. Sve je više turista zainteresirano za kreativni turizam, a sastoji se od aktivnog sudjelovanja u kulturnim aktivnostima poput slikarstva, fotografiranja, plesanja, kuhanja, itd .“ (Dujmović, 2014, str. 109).

U kontekstu kulturnog turizma, posjetitelji ne traže samo privremeni bijeg od svakodnevice. Oni teže dubljem razumijevanju i upijanju kultura koje posjećuju, s ciljem proširenja svojih znanja i vještina. Kroz interakciju s lokalnim zajednicama, tradicijama i umjetnošću, turisti oblikuju svoje svjetonazore i osobnost. Kulturni turizam, stoga, ne pruža samo površinsko iskustvo, već priliku za stvaranje dubokih i trajnih veza s mjestima i ljudima, čime se potiče osobni rast.

Kada govorimo o tipologiji kulturnog turizma, s obzirom na njegovu raznolikost i složenost, on se može podijeliti u nekoliko podsektora ili tipologija. Razlikuju se:

- turizam naslijeđa - obuhvaća materijalne aspekte poput zgrada i arheoloških nalazišta te nematerijalnu baštinu kao što su ceremonije i festivali. Destinacije koriste ovu baštinu kako bi predstavile svoju prošlost i tradiciju, nudeći turistima jedinstvena iskustva i znanja.
- turizam umjetnosti - turizam umjetnosti privlači turiste zainteresirane za kazalište, skulpture, slikarstvo i druge kreativne forme izražavanja. Takvi turisti često posjećuju povijesne gradove, muzeje, umjetničke događaje, festivale i galerije.
- kreativni turizam - uključuje aktivno uključivanje turista u kulturne aktivnosti, bilo zajednički ili samostalno, doprinoseći stvaranju umjetničkih ili tradicionalnih djela. To obuhvaća aktivnosti poput slikarstva, fotografiranja ili plesa
- urbani kulturni turizam - fokusira se na kulturne aktivnosti unutar gradova, bilo da je riječ o naslijeđu ili umjetnosti. Često je povezan s obnovom bivših industrijskih područja ili centara gradova koji postaju nove turističke atrakcije.
- ruralni kulturni turizam - odnosi se na posjete seoskim sredinama s prirodom kao glavnom atrakcijom. Takve destinacije nude aktivnosti povezane s ekologijom, poljoprivredom, gastronomijom i kulturnim krajolicima obogaćenim poviješću. Sve više se naglasak stavlja i na zdravstvene te wellness centre koji se razvijaju u ovim ruralnim okruženjima.
- domorodački ili etnički turizam - privlači posjetitelje zainteresirane za upoznavanje lokalnih zajednica, njihovih običaja i tradicija. Najčešće se odvija u rezervatima, nacionalnim parkovima, džunglama, pustinjama ili planinama, mjesta koja nisu lako dostupna većini turista.

Glavna svrha kulturnog turizma je pružiti posjetiteljima priliku da istraže i dožive specifičnosti koje određena destinacija, bilo to grad ili regija, može ponuditi. Ovo se ne odnosi samo na povijest i arhitekturu, već i na kulturu, tradiciju i način života ljudi koji je čine jedinstvenom u odnosu na druge destinacije. Kroz ovakav pristup, kulturni turizam nastoji povezati putnike s autentičnim iskustvima koja će im omogućiti dublje razumijevanje i cijenjenje mjesta koje posjećuju. (Demonja 2006, 12)

3.4. Preduvjeti razvoja kulturnog turizma

Kada se destinacije opredijele za razvoj kulturnog turizma, ključno je jasno odrediti ciljeve koje žele ostvariti. Uz to, moraju biti svjesne nužnih preduvjeta za uspješnu implementaciju takvog pristupa. Destinacije koje ostvaruju najveći uspjeh često su one čiji su menadžeri bili vizionari, spremni ulagati u velike kulturne infrastrukturne projekte ili privlačiti relevantne investitore. Osim toga, važan čimbenik uspjeha je i postojanje snažnog profesionalnog sektora kulture, velike grupe kulturnih entuzijasta i korisnika te dobro uspostavljena turistička struktura. Ispravno predstavljeni primjeri ovakvih uspješnih inicijativa potiču uvjerenje da većina zajednica može potaknuti svoj ekonomski rast kroz kulturni turizam.

Temeljni su preduvjeti za razvoj kulturnog turizma destinacije kritična masa sličnih ili kulturom kompatibilnih atrakcija, postojeći imidž destinacije, turistička atraktivnost destinacije te već dostignuti turistički promet u destinaciji. Stoga valja napomenuti kako je kulturni turizam izrazito teško razviti tamo gdje je turistička aktivnost slaba, osobito imajući u vidu da većina kulturnih resursa naspram ostalih atrakcija zauzima sekundarno i tercijarno mjesto. Te atrakcije nisu presudne u donošenju odluke o putovanju u određenu destinaciju, već njih vrijedi posjetiti kada se turist nađe u tom području. Stoga je u razvoju ovog vida turizma potrebno obratiti pozornost na to da je primarni turistički proizvod destinacije, odnosno njen imidž, kompatibilan s imidžom kulturnog turizma. Izuzetno je važno napomenuti kako je za posjetitelje motivirane ili privučene kulturom najbitnija atmosfera i imidž destinacije. U tom kontekstu, pretpostavka razvoja kulturnog turističkog proizvoda jest stvaranje odgovarajuće atmosfere, što pretpostavlja odgovarajuću uređenost lokaliteta i atrakcija, pritom se podrazumijeva čistoća i uređenost destinacije te aktivnosti na otvorenom.

Za uspješnu implementaciju kulturnog turizma neophodno je izraditi dobro strukturiran i detaljan strategijski plan. Iako je takav plan obično usmjeren na dugoročne ciljeve, njegovi krajnji ishodi mogu biti nepredvidivi. Brzina i učinkovitost izvršenja ovog strateškog pristupa ovisi o financijskim mogućnostima te socijalnim faktorima. Važno je naglasiti da bez percepcije koristi za lokalnu zajednicu, teško je očekivati široku podršku i angažman lokalnog stanovništva, što je ključno za uspješnu realizaciju ovakvih planova. Osim toga, transparentna komunikacija s lokalnom zajednicom i

njihovo aktivno sudjelovanje mogu dodatno obogatiti i prilagoditi strateške planove stvarnim potrebama i očekivanjima.

Kroz brojna kulturna događanja, destinacija postaje sve privlačnija turistima, stvarajući imidž mjesta pulsirajućeg života i kulture. Takva atmosfera potiče turiste da se aktivno uključe, upijajući lokalne običaje i stil života, što često rezultira promjenom njihove perspektive i dubljim razumijevanjem lokalnih vrijednosti. Ovo ne samo da obogaćuje iskustvo putnika, već i potiče pozitivnu interakciju između turista i domaćina, pružajući oboma autentičniju i trajniju povezanost s mjestom. Kulturne atrakcije i resursi imaju ključnu ulogu kao alat za očuvanje i predstavljanje identiteta stanovništva širom svijeta. Osiguravajući da se lokalno stanovništvo aktivno uključi u kreiranje neponovljivih turističkih iskustava, postiže se duboko autentično iskustvo. Zadovoljstvo lokalnog stanovništva igra presudnu ulogu u oblikovanju pozitivnog dojma turista, čime se stvara simbioza između lokalne zajednice i posjetitelja. Ova međusobna interakcija ne samo da pridonosi stvaranju autentičnih turističkih iskustava, već i jača veze između kultura te obogaćuje kulturnu raznolikost.

U suvremenom vizualno orijentiranom društvu, postoji zabrinutost u kulturnom sektoru oko načina na koji se kultura prikazuje. Ako se ne pridaje pažnja autentičnom i istinitom prikazu, lako se može stvoriti iskrivljena slika koja može imati negativne posljedice za percepciju te kulture. Kroz povijest turističkog poslovanja, kultura je često viđena kao specifična tržišna kategorija. No, s rastućim interesom za kulturni turizam, njena uloga se transformira. Kultura postaje temelj turističke ponude, oblikujući i promovirajući identitet destinacije. Imidž određene lokacije često je neposredno povezan s njezinom kulturom, pri čemu snažna kultura obično rezultira pozitivnom percepcijom.

Kulturni turizam predstavlja unaprijeđenu dimenziju turizma, a razlozi za to su već istaknuti. Kroz kulturu se gradi pozitivan ugled, što je za Hrvatsku od iznimne važnosti. Ključni uvjet za uspješno stvaranje kulturnog imidža temelji se na promicanju lokalne kulturne raznolikosti. Suvremeni putnici traže jedinstvene osobine svakog mjesta kojeg posjećuju. Hrvatska raspolaže bogatim kulturnim resursima, no umjesto da kapitalizira na svojim jedinstvenostima, često se oslanja na uvoz raznih programa i sadržaja.

Kako bi se sektor kulture i sektor turizma potaknuli na konstruktivnu suradnju, potrebno je dati do znanja kako je razvoj kulturno turističkog proizvoda jedno od prioritetnih razvojnih smjernica, a pritom se stvara klima koja podržava i stimulira suradnju tih dvaju sektora. Stoga su prioriteti stvoriti pozitivno okruženje s ciljem

poticanja inicijative razvoja kulturno turističkog proizvoda, uspostaviti međusektorsku suradnju, podići stupanj znanja i vještina kako bi se razvijao kvalitetan kulturno turistički proizvod, te podići standard interpretacije, opremljenosti i kvalitete istog, a bitno je i unaprijediti sustav promocije, distribucije i protoka informacija kulturno turističkog proizvoda (Gredičak, 2009).

3.5. Kultura kao motiv turističkih kretanja

Razlozi zbog kojih ljudi putuju mogu biti kompleksni, posebno kada se gledaju iz ekonomske perspektive. Nerijetko turisti sami ne prepoznaju ključne motive svojih putovanja, budući da su često pokretani dubokim, subjektivnim željama i bihevioralnim karakteristikama. Na ovakva pitanja vjerojatno bi stručnjaci iz psihologije i sociologije mogli dati detaljniji odgovor. Ipak, mnogi stručnjaci su suglasni da osnovni motivi putovanja obuhvaćaju potrebu za bijegom od svakodnevnice rutine, želju za odmorom i rekreacijom u novom okruženju, brigu o vlastitom zdravlju te traženje novih iskustava.²

Kultura je sve češće glavni razlog putovanja mnogih turista. Osim što obuhvaća povijest, umjetnost i tradiciju mjesta, kultura omogućuje turistima dublje povezivanje s destinacijom. Umjesto pukog razgledavanja, žele doživjeti autentični način života i običaje lokalnog stanovništva. Kada turisti putuju s motivom upoznavanja kulture, oni traže dublje razumijevanje i povezanost s mjestima koja posjećuju. To nije samo površno razgledavanje znamenitosti; to je uranjanje u priče, tradicije i svakodnevni život lokalnog stanovništva. Ovakva vrsta turizma često se naziva i "iskustvenim turizmom", jer turisti teže autentičnim iskustvima koja će im omogućiti da se povežu s mjestom na znatno dubljoj razini.

Iako kulturni turizam nudi brojne prednosti, ne možemo zanemariti izazove s kojima se suočava. Kada je neka destinacija izrazito popularna, može doći do prekomjerne posjećenosti, poznate kao "prekomjerna turistifikacija". Takva prevelika koncentracija turista može narušiti autentičnost mjesta, opteretiti lokalne resurse i u konačnici ugroziti očuvanje kulturnih dobara i tradicija. Upravo zbog toga je neophodno razvijati

² Ivana Klasnić (2018.) *Kulturni turizam* (Završni rad). Preuzeto s: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A3014/datastream/PDF/view>

strategije održivog kulturnog turizma. To uključuje promišljanje o kapacitetima destinacije, edukaciju turista o važnosti očuvanja i poštovanja lokalne kulture, kao i poticanje lokalnih zajednica da aktivno sudjeluju u turističkim inicijativama. Cilj je osigurati da kulturni turizam bude izvor ponosa i koristi za lokalno stanovništvo, a istovremeno pruža autentično iskustvo posjetiteljima.

Nekoliko primarnih čimbenika ističe se kao razlozi zbog kojih kultura dominira motivacijom za turistička putovanja:

1. **Osobni razvoj i obrazovanje:** Upoznavanje s drugim kulturama pruža priliku za proširenje horizonta, stjecanje novih znanja i razumijevanje svijeta iz različitih perspektiva.
2. **Traženje autentičnih iskustava:** Mnogi putnici žele doživjeti destinaciju "kroz oči lokalnog stanovništva". Upoznavanje s lokalnom kulturom omogućava im pristup autentičnim i nezaboravnim iskustvima.
3. **Povezivanje s prošlošću:** Kultura i naslijeđe pružaju uvid u povijest i evoluciju društva, što može pomoći putnicima da bolje razumiju i cijene svoje korijene ili korijene drugih.
4. **Dublje emocionalne veze:** Iskustva koja se temelje na kulturi često rezoniraju na dubljoj emocionalnoj razini, bilo da je riječ o slušanju tradicionalne glazbe, sudjelovanju u lokalnim obredima ili učenju o umjetničkim tradicijama.
5. **Obogaćivanje života kroz nove priče i uspomene:** Kroz kulturu, putnici sakupljaju priče i uspomene koje mogu dijeliti s obitelji, prijateljima i budućim generacijama.
6. **Izgradnja međukulturalne komunikacije i razumijevanja:** U današnjem globaliziranom svijetu, razumijevanje i poštovanje različitih kultura ključno je za izgradnju mostova razumijevanja i harmonije među narodima.

Putovanja usmjerena na upoznavanje kulture pružaju ljudima priliku da se odmaknu od svakodnevne rutine, suoče s novim izazovima i prošire svoje horizonte. Kroz takva iskustva, pojedinci neprestano uče, rastu i produbljuju svoje razumijevanje raznih

kultura i običaja. Nakon povratka iz takvih putovanja, često nose s sobom nove spoznaje i širu perspektivu, što im omogućuje bolje razumijevanje svijeta oko sebe.

4. ULOGA MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA U KULTURNOM TURIZMU

Velike međunarodne organizacije igraju ključnu ulogu u promociji i razvoju kulturnog turizma kroz različite tematske inicijative. Iako su njihovi početni koraci bili usmjereni prema teoretskom pristupu, posebice u kontekstu zaštite kulturnog naslijeđa, s vremenom su proširile svoj djelokrug na edukaciju turista. Razvijajući specifične programe ciljano za kulturne turiste, ne samo da su podizali svijest o važnosti očuvanja kulturnog identiteta, već su i poticali novu dimenziju turizma koja privlači obrazovanog turista u potrazi za bogatijim iskustvima.

U tom je smislu izrazito je važan rad velikih međunarodnih organizacija kao što su UNESCO, Europska Unija i Vijeće Europe. UNESCO je pionirska organizacija u ovom području, a njegov se značaj očituje, između ostaloga, u isticanju važnosti materijalne kulture s jedne strane, odnosno nematerijalne kulture s druge. Ta je razlika relevantna, između ostalog, i prilikom financiranja projekata koji se uvrstavaju u kategorije. Naime u sustavu Europske Unije takva podjela ne postoji ni dezignirani fond za financiranje kulturnog turizma, pa su projekti vezani uz nematerijalnu kulturu često marginalizirani.

Nadalje, UNESCO u svoje aktivnosti uvrštava takozvane Katedre za kulturni turizam, kojima je svrha da vladine strukture usmjere k promišljanju i implementaciji strategija za održivi kulturni turizam, dakle strategija koje poštuju kulturni identitet, teže očuvanju kulturne baštine i pridonose lokalnom razvoju. Osim toga UNESCO razvija i konkretne projekte te tematske itinerare za kulturni turizam.

Institucija itinerara osmišljena je u okviru Vijeća Europe, a neformalni početak ideje datira još iz šezdesetih godina prošlog stoljeća. Formalni se početak kulturnih putova smješta u 1980. godinu, s hodočasničkim itinerarom u Santiago de Compostelu.

Europska Unija posve se razlikuje od prethodnih dviju organizacija po načinu rada. U sektoru kulture djeluje s programom Culture 2007, a u sektoru turizma postoji Odjel za turizam koji se prioritarno ne bavi kulturnim turizmom. Kulturni turizam plodno tlo nalazi u mogućnostima financiranja u okviru nekih drugih fondova EU-a. To su tzv. strukturni fondovi koji su ponajprije namijenjeni drugim prioritetima (poljoprivredi, društvenom ili regionalnom razvoju, urbanizmu...). Projekti kulturnog turizma u takvim su fondovima imali uspjeha ako su se pokazali kao pokretač održivog razvoja. Kultura je dosad u

okviru EU-a često imala uspjeha prijavom na obrazovne programe (*SOCRATES, TEMPUS, YOUTH*), programe informatičkog društva (*E-culture, Information Society for All, E-continent*), regionalnu ili strukturnu politiku (*Regional Development Fund, European Social Fund*), istraživačke i razvojne programe (*ESPRIT, Telematics Application*), programe suradnje sa zemljama Trećeg svijeta (*PHARE, TACIS, MEDA*). Također postoje i specifični dogovori u okviru EU-a koji se tiču tehnologije i znanosti, a uključuju i pitanja kulturne baštine (Jelinčić 2008, 77)

Pored već navedenih međunarodnih tijela, važno je istaknuti i ulogu nevladinih organizacija poput ICCROM-a, ICOM-a i ICOMOS-a u oblikovanju i promociji kulturnog turizma.

4.1. UNESCO

UNESCO-va uloga u domeni kulturnog turizma manifestira se na različitim razinama. Ne samo da pruža temelj za dublje proučavanje i istraživanje ovog sektora, već aktivno sudjeluje u edukaciji građana o važnosti kulture, s naglaskom na turiste. Značajno doprinosi očuvanju kulturne baštine, implementaciji konkretnih kulturno-turističkih inicijativa te promovira međunarodnu suradnju i razmjenu znanja i iskustava. Osim toga, UNESCO pruža smjernice i podršku u oblikovanju efikasnih kulturno-turističkih politika, osiguravajući da se kultura pravilno integrira i promovira u turističkim strategijama.

Glavna je misija UNESCO-ova Odjela za kulturni turizam upravo pomoć zemljama članicama u pripremi kulturnih politika koje vode brigu o odnosu turizma i kulturne raznolikosti, turizma i interkulturnog dijaloga te turizma i razvoja. Na taj način UNESCO pridonosi borbi protiv siromaštva, zaštiti prirodnog i kulturnog okoliša te poštivanju drugih kultura. Iz te je UNESCO-ove misije vidljivo kako se kulturni turizam ne shvaća samo kao sektor *per se*, sektor koji ima samo jedan naglašen aspekt - gospodarski, već su njegovi horizonti mnogo širi, odnosno isprepleće se sa zaštitom prirode i kulturnih identiteta, može biti instrument iskorjenjivanja siromaštva ili pak pokretačka snaga održivog razvoja (Jelinčić 2008, 79)

Suradnja UNESCO-a s ICOMOS-om očituje se u prihvaćanju načela Povelje o kulturnom turizmu, o čemu će biti više u idućim poglavljima.

4.1.1. UNESCO-ovi projekti u području kulturnog turizma

Projekti koje provodi UNESCO u suradnji s raznim lokalnim institucijama pokazali su kako se uspješno može revitalizirati ili pak očuvati određeni lokalitet baštine za predstavljanje u turizmu, a da se pritom vodi računa o načelima kulturnog turizma koja naglašavaju niz pitanja bitnih za kvalitetan život lokalne zajednice, a ujedno i za kvalitetu turističkih iskustva. Jedan je od takvih projekta *Cultural and Eco-Tourism in the Mountainous Regions of Central Asia and in the Himalayas*, čiji je cilj bio osigurati kvalitetno upravljanje turizmom u tim područjima, tako da on bude od koristi svim sudionicima u turističkom lancu. Planinski lanci središnje Azije, Hindu Kusha i Himalaje godinama su bili zatvoreni za posjetitelje iz inozemstva, a sada jedinstvena kultura prirodne ljepote privlači velik broj turista u ta izolirana područja. Iako sve veći broj turista nesumnjivo donosi gospodarsku korist te mogućnost zapošljavanja lokalnog stanovništva in a taj način promiče te slabo poznate dijelove svijeta, sa sobom donosi i određene izazove: na koji način lokalnom stanovništvu osigurati potpunu korist od razvoja turizma, kako uskladiti rast turizma i očuvanje te održivost prirodnih i kulturnih bogatstava tih područja, odnosno ne dopustiti da ona propadnu ili da budu dovedena u opasnost (Jelinčić 2008, 80)

Cilj tog projekta, u kojem osim UNESCO-a financijski sudjeluje i norveška vlada, jest uspostaviti veze i poticati suradnju između lokalnih zajednica, nacionalnih i međunarodnih nevladinih organizacija te turističkih agencija kako bi se lokalnoj populaciji omogućilo zapošljavanje, odnosno kako bi se ona uključila u aktivnosti koje donose zaradu, a vezane su uz turizam. Taj interdisciplinarni projekt, koji se oslanja na ekspertizu međunarodnih nevladinih organizacija i turističkih profesionalaca iz sedam zemalja sudionika, praktično i pozitivno pridonosi borbi protiv siromaštva tako što pomaže lokalnom stanovništvu da izvuče maksimalnu korist iz turističkih potencijala svog habitata, a u isto vrijeme vodi računa o zaštiti prirode i kulturne baštine.

Aktivnosti projekta odnose se na obrazovanje lokalnih turističkih vodiča, proizvodnju visokokvalitetnih obrtničkih proizvoda te promidžbu privatnog smještaja, odnosno noćenja s doručkom, pritom potpuno uključujući lokalne zajednice u profitabilne aktivnosti. Projekt uključuje i najbolje primjere prakse, web-resurse i bazu podataka o profilu lokalnih zajednica, karte, istraživačke podatke te regionalne atrakcije i resurse

(*Cultural and Eco-Tourism in the Mountainous Regions of Central Asia and in the Himalayas 2008*).

Idući važan UNESCO-ov projekt, pod nazivom *The Sahara of Cultures and Men*, ima za cilj pomoći zemljama članicama kojima je Sahara zajednički nazivnik u implementaciji strategije suradnje koja se zasniva na promidžbi održivog turizma.

Prema Milenijskoj deklaraciji koju je Generalna skupština Ujedinjenih Naroda prihvatila u rujnu 2000. godine, zadatak svih agencija u sustavu Ujedinjenih Naroda jest borba protiv siromaštva. U tom je kontekstu UNESCO-ova Generalna skupština na svom 31. zasjedanju prihvatila intersektorski projekt *The Sahara of Cultures and Men*, odnosno *Towards a Strategy for the Sustainable Development of Tourism in the Sahara*. Pitanja kojima se projekt bavi tiču se modalitetaturističkog razvoja te njegova utjecaja na zapošljavanje (koji poslovi, kakve obrazovne mogućnosti i za koga), uloge turističkih profesionalaca i posjetitelja u održivom razvoju Sahare (koju bi vrstu putovanja trebalo promicati te koja je vrsta suradnje turističkih profesionalaca s lokalnom populacijom prikladna), turističkog razvoja i ljudskog okružja (kako se participacija lokalnog stanovništva može poboljšati a siromaštvo smanjiti), kulturne i prirodne baštine u svjetlu turizma (kako bolje očuvati i promicati baštinu), turističkih politika Sahare (načela za stvaranje strategije održivog razvoja i prijedlozi za mjere suradnje).

LEAP Online – Local Effort and Preservation rezultat je UNESCO-ova uspješnog programa *Integrated Community Development and Cultural Heritage Site Preservation in Asia and the Pacific Through Local Effort*. a postao je poznat pod nazivom *LEAP* što je skraćenica za *Local Effort and Preservation*. To je regionalna inicijativa koja promiče upravljanje i nadzor nad brojnim različitim kulturnim resursima Azije i Pacifika od strane lokalne zajednice. Cilj projekta je poticati lokalne zajednice na akcije koje se tiču očuvanja baštine unutar postojećih zakonskih okvira i pod nadzorom profesionalaca. LEAP potiče ljude koji žive unutar lokaliteta baštine ili blizu njega da preuzmu vodeće uloge u upravljanju lokalitetom. Na taj način lokalnim zajednicama omogućuje da ostvare gospodarske prihode, ali donosi i društvenu korist zbog očuvanja baštine same zajednice .(Jelinčić 2008, 83)

Pojedini regionalni uredi UNESCO-a razvijaju samostalne projekte kulturnog turizma, koji su izuzetno važni za regiju u kojoj se provode. Takvi su, primjerice, projekti

regionalnog ureda UNESCO-a u Aziji i na Pacifiku pod nazivom *Culture Heritage Management and Tourism: Models for Cooperation among Stakeholders IMPACT of Tourism on Culture and Environment*.

4.1.2. **UNESCO-ove katedre za kulturni turizam**

Obrazovanje je izuzetno bitan čimbenik u upravljanju kulturno – turističkim programima . *Chairs in Cultural Tourism* (UNESCO-ove katedre za kulturni turizam) dio su većeg projekta pod nazivom *UNITWIN Networks/UNESCO Chair Programme*, koji se u prvom redu bavi edukacijom i istraživačkim aktivnostima te pokriva sva važna područja djelovanja UNESCO-a: obrazovanje, ljudska prava, kulturni razvoj, okoliš, znanost, komunikacije itd. Glavni su korisnici tog programa institucije visokog školstva u zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji. UNESCO – ove katedre/UNITWIN-mreže iz bilo kojeg područja UNESCO-ove kompetencije i bez obzira na vrstu lokalnih i globalnih problema s kojima se susreću izravno pridonose obnovi i internacionalizaciji visokog školstva, i to njegovih sustava, institucija, programa i tečajeva (formalnih i neformalnih na dodiplomskoj i poslijediplomskoj razini).

Sve aktivnosti koje ti projekti provode usmjerene su prema postizanju i poboljšanju reforme visokog školstva, koju je UNESCO započeo na Svjetskoj konferenciji o visokom školstvu 1998. godine u Parizu. U posljednjih desetak godina UNITWIN/UNESCO Chair program razvio u svjetsku intersveučilišnu shemu suradnje koja se zasniva na interdisciplinarnosti, intersektoralnosti i umrežavanju. To je jedan od najvećih UNESCO-ovih intersektorskih programa i integralan je dio aktivnosti koje on razvija unutar svojih različitih sektora, usluga i regionalnih ureda.

U području kulturnog turizma, a kao integralan dio *UNITWIN/UNESCO Chairs* projekta djeluju tri katedre: *UNESCO Chair in Cultural Tourism pri Universite de Paris 1*, *UNESCO Chair on Cultural Tourism for Peace and Development pri Russian International Academy for Tourism* i *UNESCO Chair in Cultural Tourism pri Universidad Nacional Tres de Febrero*. Svrha Katedri kulturnog turizma pomoć u kreiranju kulturnih i turističkih politika te strategija održivoga kulturnog turizma, kao što su primjerice, strategije koje uvažavaju kulturne identitete, brinu se o očuvanju baštine i pridonose lokalnom razvoju. Osim toga njihova je svrha i edukacija budućih *decision-makers*, koji će implementirati kulturno-turističke politike, te unapređivanje međunarodne suradnje u ovom području udruživanjem dostupnih iskustava (Jelinčić 2008, 85).

4.1.3. UNESCO-ova Lista svjetske baštine

U prethodnim djelovima opisane su aktivnosti UNESCO-ovog Odjela za kulturni turizam, koji se fokusira na projekte i inicijative direktno povezane s temom kulturnog turizma. Međutim, UNESCO također provodi i druge projekte i aktivnosti koje, iako neizravno povezane s kulturnim turizmom, jasno utječu na njegov razvoj ili postavljaju temelje i načela za izgradnju i obogaćivanje područja kulturnog turizma. Ogromna uloga UNESCO-a u zaštiti i upravljanju svjetskom baštinom ima snažan utjecaj na napredak kulturnog turizma.

Djelatnosti povezane s Listom svjetske baštine su područje nadležnosti UNESCO-ovog Odjela za materijalnu baštinu. Ovaj odjel djeluje u skladu s načelima očuvanja kulturne raznolikosti, usmjeravajući svoje napore na očuvanje različitih kulturnih identiteta. Njegova aktivnost obuhvaća zaštitu lokaliteta koji simboliziraju različite kulturne identitete, često povezane s manjinskim zajednicama, te onih koji su od ključnog značaja za očuvanje kulturnog identiteta ili su izravno ugroženi propadanjem. Ove aktivnosti se provode u bliskoj suradnji s Svjetskim centrom za baštinu. Lista svjetske baštine je također usko povezana s ICOMOS-om, organizacijom posvećenom upravljanju kulturnom baštinom. ICOMOS se primarno bavi konzervacijom i prezervacijom spomenika, skupina građevina i lokaliteta.

Godine 1972., UNESCO je prihvatio Konvenciju o svjetskoj baštini s ciljem zaštite kulturne i prirodne baštine diljem svijeta. Ovom konvencijom osigurava se nužna međunarodna podrška za očuvanje važnih lokaliteta. Zemlje članice koje financiraju UNESCO prepoznaju ovaj dokument, a njime upravlja Savjet za svjetsku baštinu. Ova konvencija ima za svrhu zaštitu lokaliteta iznimne univerzalne vrijednosti.

Najnovija kategorija na Listi svjetske baštine uključuje miješane lokalitete ili kulturne krajolike, koji su prvi put priznati 1996. godine. U pojedinim slučajevima lokalitet se susreće i s prirodnim i s kulturnim kriterijima, stoga je opravdanije dati mu dvostruki status.

UNESCO definira nekoliko vrsta kulturnih krajolika:

1. Namjerno oblikovan i stvoren od strane čovjeka;
2. Organski stvoren;
3. Fossilni krajolik;
4. Kontinuirani krajolik;
5. "Asocijativni" krajolik.

Posljednja je kategorija često vezana uz aspekte nematerijalne baštine vjerskog ili duhovnog karaktera (primjerice, urođenički krajolik). No to mogu biti i krajolici koji asociraju na poznate ljude, kao što su, primjerice, književnici, umjetnici ili pjesnici. Kategorija kulturnog krajolika obuhvaća čitav okoliš, a ne pojedinačne lokalitete, uključujući prirodni i izgrađeni okoliš sa svojim rezidentnim zajednicama. Osim Liste svjetske baštine, UNESCO poznaje i Listu ugrožene svjetske baštine. To je poseban popis baštine kojoj prijete prirodne katastrofe (primjerice potresi, poplave, vulkanske erupcije) i one koje uzrokuje čovjek (primjerice ratovi, nestanak šuma, turizam). Ti su lokaliteti pod redovitim nadzorom, a posebnu zaštitu dobivaju onda kada se smatra da im prijete opasnost od propadanja (Jelinčić 2008, 88).

Postupak uključivanja novog lokaliteta na Listu svjetske baštine je izrazito složen. Cijeli postupak nominacije, procjene i upisa traje najmanje osamnaest mjeseci. Kako bi se započeo proces, vlada države koja želi nominirati lokalitet podnosi kompletan dosje o tom lokalitetu. Slijedi izrada dokumenta koji sadrži povijesne, arheološke i druge relevantne dokaze o lokalitetu te plan upravljanja istim. Nakon toga, UNESCO-ov Savjet analizira priložene informacije i odlučuje o tome je li lokalitet dostojan nominacije. Dodatno, vlada države koja nominira lokalitet mora imati pripremljene pravne i regulatorne okvire, kao i mehanizme upravljanja koji će podržati cijeli proces nominacije.

Upisivanje lokaliteta na Listu nije jednostavno jer lokalitet mora zadovoljiti mnoštvo kriterija, kao što su autentičnost oblikovanja, materijala, izvedbe ili postavljanja i, u slučaju kulturnih krajolika, različit karakter ili različite komponente. To je osobito složeno kada je lokalna zajednica dio krajolika te kada su evidentni konflikti između konzervacije, turizma i lokalnih potreba (Jelinčić 2008, 89).

Značaj lokaliteta varira ovisno o vrsti i kontekstu. Usporedba urođeničkog krajolika i europskog povijesnog grada izazovna je zbog različitosti. Teško možemo usporediti urođenički kulturni krajolik, primjerice, europskim povijesnim gradom (Jelinčić 2008, 90).

Imati status svjetske baštine je važno za lokalitet jer štiti njegovu povijest i dobro upravljanje. Iako se često smatra da takav status nosi ugled, on zapravo predstavlja počast. S druge strane, postoji i mišljenje da taj status može donijeti više štete nego koristi, budući da može privući veći broj posjetitelja i time narušiti autentičnost. Međutim, ovo se ne odnosi na sve lokalitete te se, prema nekima, više temelji na promociji i pristupu samom lokalitetu nego na samom statusu.

Značenje statusa lokaliteta svjetske baštine bitno je i u obrazovnom kontekstu, a osobito je i njegovo simbolično značenje kojim se predstavlja kao povijesna vrijednost, odnosno kao kulturna ikona čija je važnost veća od njegova političkog statusa. Kao što je već više puta rečeno, od lokaliteta svjetske baštine zahtijeva se plan upravljanja u kojem je zacrtana njegova politika konzervacije, turizma i lokalnog stanovništva.

UNESCO i ICOMOS imaju ključnu ulogu u ovom kontekstu jer pružaju sveobuhvatan set preporuka. Međutim, te preporuke su univerzalne, dok je pristup svakom lokalitetu potrebno prilagoditi pojedinačno. Stoga, standardiziranje upravljanja lokalitetima nije lako ostvarivo, već je važno da planovi upravljanja uzmu u obzir jedinstvene karakteristike i specifičnu prirodu svakog pojedinog lokaliteta. Iako su neke preporuke općenite, ključno je voditi brigu o ravnoteži između zaštite i pristupa turistima. Autentičnost lokaliteta zahtijeva pažljivu i suptilnu zaštitu, ali istovremeno prilagođenu konkretnim okolnostima.

Jedan od glavnih ciljeva UNESCO-ovog programa je povećanje dostupnosti lokalitetima svjetske baštine, no ovo načelo može predstavljati izazov za praksu konzervacije. Kontrola broja posjetitelja i načina njihovog dolaska treba biti pažljivo regulirana kako bi se osigurala očuvanost lokaliteta i kvaliteta iskustva za posjetitelje.

4.1.4. UNESCO i nematerijalna baština

U prethodnom dijelu, već smo se pozabavili definicijom baštine prema UNESCO-u iz 1972. godine te uočili odsutnost dimenzije nematerijalne baštine. UNESCO je, svjestan tog propusta, na 32. sjednici Generalne konferencije održanoj 17. listopada 2003. godine, uveo dodatni aspekt duhovne kulture. Točnije, sektor nematerijalne baštine je dobio pravni okvir putem usvajanja Konvencije o zaštiti nematerijalne baštine. Ovom Konvencijom se obvezuju zemlje članice da poduzmu potrebne korake kako bi očuvale međunarodnu kulturnu baštinu te kako bi dodatno učvrstile suradnju na regionalnoj i međunarodnoj razini u tom kontekstu. Pored toga, Konvencija podstiče razmjenu informacija, iskustava i zajedničkih inicijativa kako bi ostvarila postavljeni cilj.

Njome se regulira sljedeće:

- Priprema nacionalnih inventara nematerijalne kulturne baštine od strane zemalja članica;
- Uspostava Međuvladinog savjeta za očuvanje nematerijalne kulturne baštine koji čine predstavnici zemalja članica;
- Sastavljanje dvaju popisa od strane Savjeta: Reprezentativnog popisa međunarodne kulturne baštine i Popisa međunarodne kulturne baštine kojoj je potrebno hitno očuvanje. Na prvi od tih dvaju popisa s vremenom će biti uvrštena remek-djela oralne i neopipljive baštine, koja su proglašena prije stupanja na snagu ove Konvencije.

Tekst Konvencije naglašava da je očuvanje nematerijalne kulturne baštine složen proces koji uključuje mnoge sudionike, počevši od zajednica i skupina koje to nasljeđe i baštine (*Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2004*).

Glavna svrha Konvencije je prvenstveno sačuvati nematerijalnu kulturnu baštinu. Također, cilj joj je osigurati da se nematerijalna kulturna baština poštuje od strane zajednica, skupina i pojedinaca koji su s njom povezani. Konvencija također ima za zadaću podizanje svijesti o važnosti nematerijalne kulturne baštine na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini, te promicanje međusobnog poštovanja. Osim toga, Konvencija potiče međunarodnu suradnju i pružanje pomoći u ovom specifičnom

području. Prema odredbama Konvencije, očuvanje nematerijalne kulturne baštine obuhvaća niz mjera usmjerenih prema dugoročnom očuvanju te baštine. Ove mjere uključuju prepoznavanje, zabilježavanje, istraživanje, zaštitu, promicanje, unapređivanje i prenošenje elemenata nematerijalne kulturne baštine. Poseban naglasak stavlja se na važnost formalnog i neformalnog obrazovanja u prenošenju te baštine te na revitalizaciju različitih aspekata nematerijalne kulturne baštine. Cilj je osigurati njezinu održivost i kontinuitet za buduće generacije.

Potreba za sviješću očuvanja nematerijalne kulturne baštine s ovom je Konvencijom dobila svoj pravni okvir, iako se UNESCO tom temom bavi već niz godina. Neki od projekata djeluju već dugi niz godina, a Preporuke za očuvanje tradicijske kulture i folkloru prihvaćene su još na 25. sjednici UNESCO-ove Generalne sjednice u Parizu 15. studenoga 1989. Tim je preporukama UNESCO namjeravao usmjeriti pozornost zemalja članica na važnost folkloru, a od samih zemalja očekivalo se da u vlastitim zemljama upozoravaju vlasti i institucije koje se tim područjem bave na proučavanje i kontinuitet u očuvanju tradicijske kulture. Preporuke nisu obvezivale zemlje članice, ali su dokaz svijesti o potrebi očuvanja i nematerijalnih oblika kulture (Jelinčić 2008, 91).

Najvažniji UNESCO-ovi projekti, koji su uglavnom postojali već i prije donošenja Konvencije, poznati su pod sljedećim nazivima: *Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity*, *Living Human Treasures*, *Endangered Languages i Traditional Music of the World*.

Godine 1998. UNESCO je pokrenuo međunarodni projekt *Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity* kako bi iskazao počast značajnim primjerima usmene i neopipljive baštine. U to vrijeme to je bila nova vrsta projekta, koji se razlikovao od svih dotadašnjih, pa je Izvršni odbor UNESCO-a na svojoj 155. sjednici 1998. godine pozvao generalnog direktora na implementaciju toga inovativnog projekta te na pribavljanje izvanbudžetskih sredstava kako bi se mogle uspostaviti nagrade za rad na očuvanju, zaštiti i revitalizaciji kulturnih prostora ili oblika kulturnog izražaja koji su proglašeni 'remek-djelima usmene i neopipljive kulturne baštine'. Na svojoj 30. sjednici 1999. godine na Generalnoj konferenciji UNESCO je tu odluku i odobrio.

Proklamacija potiče vlade, nevladine organizacije i lokalne zajednice da prepoznaju, sačuvaju, obnove i promoviraju svoju usmenu i nematerijalnu kulturnu baštinu. Isto tako, poziva pojedince, grupe, institucije i organizacije da doprinesu upravljanju, zaštiti i promociji te vrste baštine. Ciljevi projekta obuhvaćaju priznanje kulturnih područja i tradicijskih oblika kulturnog izraza izuzetne vrijednosti. Kulturna područja definiraju se kao mjesta gdje se koncentriraju popularne i tradicijske kulturne aktivnosti, te kao vremenski okviri u kojima se redovito odvijaju događaji. Njihovo postojanje je rezultat kulturnih manifestacija koje su tamo tradicionalno prisutne. Tradicijski popularni oblici kulturnog izraza ispoljavaju se putem jezika, usmenih priča, glazbe, plesa, igara, mitologije, rituala, običaja, zanata i drugih umjetnosti, koristeći tradicionalne načine komunikacije i prijenosa informacija.

Projekt *Living Human Treasures* odnosi se na 'osobe koje na najvišem stupnju utjelovljuju vještine i tehnike koje su potrebne za kreiranje odabranih aspekata kulturnog života naroda i kontinuirane egzistencije njihove materijalne baštine'. To je citat iz UNESCO-ovih Smjernica za uspostavu sustava 'Living Human Treasures' koji podupire program čiji se početak smjesta u 1996. godinu sa svrhom poticanja prijenosa tradicijskih znanja i vještina od strane umjetnika i obrtnika prije nego što se oni izgube zbog prestanka upotrebe ili nedostatka priznanja (Living Human Treasures 2007). Jezik je bez sumnje najveće ostvarenje ljudskog uma, a svaki pojedini jezik na jedinstven način svjedoci o jezičnim sposobnostima čovječanstva. Jezici su ne samo izuzetno prikladna sredstva komunikacije već odražavaju i pogled na svijet: prenose sustave vrijednosti i kulturnog izražaja te konstituiraju određujući faktor identiteta skupine i pojedinaca. Bitan su sastavni dio živuće baštine ljudskog roda. Projekt Endangered Languages UNESCO provodi u obliku istraživanja svjetskih jezika, a tiče se raznih jezičnih aspekata, primjerice broja svjetskih jezika, njihove reprezentacije na internetu, nestajanja jezika, ortografije, učenja stranih jezika itd. (Endangered Languages 2004).

Idući projekt, pod nazivom Collection of Traditional Music of the World, potječe još iz 1961. godine, kada je UNESCO započeo nešto neformalniju inicijativu u suradnji s Međunarodnim glazbenim savjetom. To je jedno od najvećih postignuća UNESCO-ovih programa očuvanja i revitalizacije nematerijalne kulturne baštine, a pridonosi diseminaciji bogatstva kao što su tradicijska popularna i klasična glazba, vjerska glazba, glazba ruralnog i urbanog podrijetla te svečana ili karnevalska glazba.

Uključuje pjevanje, sviranje i ples. Snimke, koje su većinom zabilježene in situ, pokušavaju predstaviti živuće glazbene tradicije kao društveni akt između izvođača i publike i izuzetno su vrijedan izvor inspiracije današnjim autorima, muzikolozima i slušateljima tradicijske glazbe. Zbirka glazbe sadrži nove snimke, ali i reizdanja UNESCO-ovih prijašnjih zbirki na CD-u, a sastoji se od pet serija: Music and Musicians of the World, Anthology of Traditional Music, Traditional Music of Today, Celebration Collection i Listening to the World. Od 1988. godine, otkad je projekt započet u današnjem obliku, zbirka je narasla na preko sto naslova. Taj je projekt dokumentirao i ilustrirao velik broj oblika tradicijske glazbe, ali i potaknuo suvremene izvođače na izvedbu i stvaranje tradicijskih glazbenih oblika. Takvu ulogu često ima i kuriozitet. Projekt uključuje potporu festivalima i koncertima kako bi se promicala tradicijska glazba, organiziraju se seminari i okrugli stolovi na temu ugrožene glazbe te se promiče očuvanje nacionalnih arhiva glazbe i dokumentacijskih centara (Traditional Music of the World 2004). Svi navedeni projekti i aktivnosti UNESCO-a, iako to nije uvijek jasno naznačeno, tijesno su povezani s razvojem turizma, odnosno povezuju kulturu i turizam. Ova knjiga polazi od definicije kulture koja uključuje širok pojam, podrazumijevajući i materijalne i nematerijalne oblike kulture. Zato UNESCO-ov rad i prepoznavanje obaju aspekata kulture vrlo su važni za proučavanje kulturnog turizma. Kulturni turizam ne odnosi se, kao što je već rečeno, samo na fizičko posjećivanje lokaliteta baštine ili kulturne ustanove, već obuhvaća svakodnevni kontakt s lokalnom zajednicom, njezinim običajima, jezikom, navikama, folklorom i ostalim oblicima nematerijalne kulture. UNESCO-ov rad u području materijalne i nematerijalne kulturne baštine, regulatorni okvir, projekti i aktivnosti poslužili su ne samo istraživačima kulturnog turizma već i u praktičnom smislu mnogim zemljama kao osnova za stvaranje vlastitih nacionalnih kulturnih politika.

4.2. Vijeće Europe

Europa, kao najjači turistički kontinent, ali i značajan sociološki, politički, osobito kulturni entitet, već dugi niz godina privlači pažnju znanstvenika i istraživača. U vremenu globalizacije i miješanja različitih kultura, turizam kao nositelj socijalnih promjena, ali i kao pokretač globalnih interakcija, postaje ključnom temom istraživanja.

Kulturni turizam ujedinjene Europe usklađuje se s načelima Europske unije koja zagovara jedinstvenu, ali bogatu kulturnu raznolikost.

Jean Monnet, jedan od ključnih pokretača ideje o originalnom razvoju Europske unije, izrazio je kako bi, da može, započeo s kulturom. Jacques Lang, bivši francuski ministar kulture, kasnije je potvrdio važnost kulture za budući razvoj "europaizma", sugerirajući da bismo trebali graditi Europu kulture nakon što smo pokušali izgraditi ekonomsku i političku dimenziju Europske unije.

Pitanja europske kulturne integracije i europskog identiteta potaknula su stvaranje mnogih europskih kulturnih inicijativa i zajedničkih projekata. Vijeće Europe je jedan od pionira takvih inicijativa. Prepoznajući kulturnu i prirodnu baštinu kao nositelje identiteta i karakteristika zajednica u doba globalizacije, Vijeće Europe prepoznalo je kulturu kao snažan faktor povezivanja europskih naroda. Rezultat toga su brojni projekti, među kojima se ističe važnost Kulturnih itinerara, kao najstarijeg, najvećeg i ključnog projekta (Jelinčić 2008, 98).

4.3. Europska Unija

Ranije je već istaknuto da se rad Europske unije (EU) u području kulture i turizma bitno razlikuje od aktivnosti drugih velikih međunarodnih organizacija, unatoč često prisutnoj suradnji između njih. Za bolje razumijevanje djelovanja EU, posebno u kontekstu kulturnog turizma, nužno je temeljito poznavati općeniti rad Unije. Na prvi pogled, teško je jasno identificirati koja tijela unutar strukture EU, odnosno njenih institucija, se bave kulturnim turizmom. Stoga ćemo najprije detaljno analizirati sektor kulture i sektor turizma kako bismo identificirali programe i inicijative povezane s oba područja (Jelinčić 2008, 116).

I program kulture i program turizma su dio nadležnosti Europske komisije, koja je izvršno tijelo Europske unije.

4.3.1. Kultura u EU

Program *Culture 2000* bio je važan kulturni program Europske Unije koji se provodio od 2000. do 2006. godine. Ovaj program je bio usmjeren na podršku raznovrsnim kulturnim projektima u Europi, uključujući i one koji su imali utjecaja na kulturni turizam. Zamijenjen je sljedećom generacijom EU programa, nazvanom jednostavno program "*Culture 2007-2013*". Ovaj program spada u kategoriju transnacionalnih fondova jer se fokusira na europske, a ne nacionalne projekte. Transnacionalni fondovi ne financiraju nacionalne projekte, ali nacionalne vlasti mogu sudjelovati u provedbi projekata na nacionalnoj ili regionalnoj razini. Njihov cilj je osigurati zajednički okvir za razvoj koherentne kulturne politike. Odabir projekata za financiranje ne vrši sama programska jedinica, već to radi skupina stručnjaka, dok Europski parlament može izraziti svoje mišljenje o projektima. U nekim zemljama su osnovane tzv. "Cultural Contact Points" (CCP) kao uredi koji pomažu kulturnim djelatnicima u kontaktima s kolegama iz drugih zemalja. Svi programi moraju imati europski kontekst i ne smiju se baviti temama koje su već obrađene.

Cilj *Culture 2000* programa bio je usmjeriti i financirati specifične kulturne inicijative, zamjenjujući pri tome prethodne programe koji su se bavili različitim kulturnim sektorima: *Kaleidoscope* (umjetničke i kulturne aktivnosti), *Ariane* (potpora književnosti i čitanju) i *Raphael* (zaštita građevinske kulturne baštine). S obzirom na značaj kulturne baštine za turizam, očekivalo se da će *Culture 2000* program imati poseban utjecaj na ovaj sektor. Nažalost, pokazalo se da u tom području nije postigao značajan uspjeh (Jelinčić 2008, 118).

Prije dvadesetak godina, Europska unija izbjegavala je rasprave o kulturi, posebno kad je u pitanju njezino financiranje.

U prilog tome, donosimo sljedeće podatke: 45% proračunskih sredstava EU-a usmjereno je prema poljoprivrednoj politici, 35% sredstava je namijenjeno strukturnim fondovima, dok se svega 1% koristi za kulturu, obrazovanje, mlade, audio-vizualnu politiku, medije, informacije i druge društvene kategorije. Unutar te posljednje kategorije, samo 0.1% sredstava je izdvojeno isključivo za kulturu.

Sredstva za kulturu unutar EU-a mogu se osigurati i iz drugih izvora, kao što su na primjer strukturni fondovi. U nekim državama članicama većina sredstava za kulturu koja dolaze iz EU-a zapravo potječe iz tih izvora.

Sljedeće su razlike između strukturnih i transnacionalnih fondova:

Strukturni fondovi:

- Geografski su usredotočeni;
- Ne zahtijevaju partnere;
- Temelje se na lokalnom odlučivanju;
- Otvoreni su prema pristupu velikim financijskim sredstvima;
- Fokusiraju se na kapitalna djela ili aktivnosti.

Transnacionalni fondovi imaju:

- Paneuropski fokus;
- Partnere iz različitih zemalja;
- Odlučivanje nije na lokalnoj razini;
- Otvoreni su prema pristupu malim ili srednjim financijskim sredstvima;
- Fokusiraju se na projekte s trajanjem od najviše 1-3 godine.

Primjeri transnacionalnih fondova uključuju Culture 2007 i Program cjeloživotnog učenja.

Neki od bitnih financijskih instrumenata strukturnih fondova su European Regional Development Fund - ERDF (između ostalog uključuje i bivši INTERREG), European Social Fund - ESF, European Agricultural Fund for Rural Development - EAFRD (zamjenjuje bivši LEADER+). Većina programa koji su dosad bili operativni u specifičnim područjima, kao što su, primjerice, URBAN, EQUAL, LEADER+, INTERREG, sada su, u periodu od 2007. do 2013, svedeni na zajedničke programe kao što su ERDF ili ESF, i to s unaprijed određenim ciljevima. Iako na prvi pogled nemaju veze ni s kulturom ni s turizmom, treba naglasiti kako, primjerice, ERDF, s ciljem konvergencije, podupire oba područja - i kulturu i turizam. Stoga često nije bitan naziv samog financijskog instrumenta, već usklađenost projekta koji se predlaže sa zadanim ciljevima. Prema tome, ako projekt utječe na razvoj prekogranične suradnje,

otvaranje novih radnih mjesta ili održivi teritorijalni razvoj, njegova kulturna ili turistička komponenta nije zapreka (Jelinčić 2008, 120).

Transnacionalni strukturni fondovi zasad su, a vjerojatno će biti i dalje, najvažniji fondovi za područje kulture, pa stručnjaci lobiraju za kulturu upravo u okviru tih programa.

Ignoriranje kulture unutar EU-a koje se osjećalo do uvođenja programa Culture 2000 s njim polako nestaje. Situacija se mijenja. Taj program je odredio podršku prioritetima, a jedan je od njih i kulturna baština. Jedno od osnovnih pitanja kojima se program bavio jest uloga kulturne baštine u gospodarskom i kulturnom razvoju.

Baština sama po sebi nije predmet kontroverzi: ona zahtijeva očuvanje, a očuvanje zahtijeva financiranje. Kako je Europska Unija financijski pokretač, pitanje je na koji način kulturna baština može iskoristiti prilike koje nisu usko vezane uz samu baštinu.

Jedan od projekata koje EU provodi u suradnji s Europskom komisijom jest Nagrada Europske Unije za kulturnu baštinu. Ta nagrada pokriva:

- a) Restauraciju samostalnih građevina ili kompleksa građevina radi njihove upotrebe ili ponovne upotrebe dajući im drugu funkciju;
- b) Zaštitu krajolika;
- c) Zaštitu umjetničkih predmeta u privatnom vlasništvu koji su namijenjeni za prezentaciju javnosti;
- d) Zaštitu arheoloških lokaliteta;
- e) Istraživanja u području kulturne baštine;
- f) Pojedince ili skupine ljudi te dostignuća u ovom području.

Projekt je usredotočen na materijalni aspekt kulture. Pitanje baštine često je i pitanje perspektive: dok materijalna baština još uvijek uspijeva pribaviti financijsku pomoć od EU-a, pitanja kulturnih identiteta, odnosno zaštite i očuvanja nematerijalne baštine ostaju otvorena jer EU nema programe koji bi se bavili takvim aspektima baštine. Kategorije Europske Unije koje se bave kulturnom baštinom su limitirane, i to je osnovni problem, osobito stoga što svijest o kulturnim identitetima sini Europljanima.

U navedenom pregledu kulturnih inicijativa i programa u Europskoj Uniji, donosimo informacije o nekim od novijih projekata i inicijativa vezanih za kulturni turizam, s naglaskom na razdoblje do 2021. godine.

1. **Program "Kreativna Europa" (Creative Europe):** Program je počeo 2014. godine i trebao je trajati do 2020. godine, s planiranim nastavkom.
2. **Europska prijestolnica kulture (European Capital of Culture):** Inicijativa se odvija svake godine, pri čemu se gradovi biraju za određenu kalendarsku godinu. Primjerice, za 2021. godinu Europske prijestolnice kulture su Timișoara (Rumunjska) i Eleusis (Grčka).
3. **Europski put kulturne baštine (European Heritage Days):** Godišnji događaj koji se obično odvija tijekom rujna, gdje se datumi i aktivnosti mogu razlikovati svake godine.
4. **Interreg projekti:** Interreg projekti se provode kontinuirano kroz različite programe suradnje između regija, a novi projekti se često pokreću kako se mijenjaju potrebe i prioriteti.
5. **Erasmus+ program:** Erasmus+ program je počeo 2014. godine i kontinuirano podržava projekte koji promiču kulturnu raznolikost i interkulturnu svijest.
6. **Projekti lokalne i regionalne razine:** Projekti na lokalnoj i regionalnoj razini provode se tijekom različitih godina, ovisno o prioritetima i planovima svake regije ili grada.

Svaka od ovih inicijativa predstavlja značajan korak prema daljnjem razvoju kulturnog turizma u Europskoj Uniji, demonstrirajući predanost Unije očuvanju bogate kulturne baštine te njezinoj promociji kao važnog čimbenika gospodarskog i kulturnog razvoja.

4.3.2. Kulturni turizam u EU

ako mu to nije prioritet, Odjel za turizam bavi se i kulturnim turizmom. Trendovi u kulturnom turizmu, na osnovi kojih se Odjel za turizam upustio u proučavanje ove teme, značajni su za opće ciljeve koje nastoji ostvariti EU, tako da se tema kulture u turizmu pojavila kao izvrsno prijevozno sredstvo europskog identiteta.

Ti su trendovi:

- Interakcija kulture i turizma potiče iz ranih dana turizma, a trenutno dobiva dodatnu važnost.
- Kulturni turizam ključni je faktor za održivi razvoj interkulturnog dijaloga.
- Kulturna baština izraz je identiteta naroda, teritorija, njegove povijesti, tradicije i civilizacije.
- Održivi turizam izvlači ono najbolje iz baštine, značajna je gospodarska i socijalna snaga te sadrži ogroman potencijal za gospodarski razvoj i otvaranje novih radnih mjesta u turizmu.
- Povećana potražnja za kulturnom praksom, dobrima i uslugama povezana je s boljim životnim standardom, više slobodnog vremena i višom razinom obrazovanja.
- Europa posjeduje bogatu i raznoliku baštinu koja može zadovoljiti tu potražnju.
- Otprilike 30% europskih ruralnih destinacija odabire se upravo zbog toga što posjeduju • bastinske lokalitete koji su pogodni za razvoj turizma;
- Taj se broj povećava na 45-50% ako uključimo širi kulturni sektor, primjerice, festivale ili važne kulturne događaje (Klein 2001: 6-7).

Svi navedeni trendovi odgovaraju ciljevima EU-a, od vrlo konkretnih zadataka turističke industrije poput otvaranja novih radnih mjesta - što je inače jedna od osnovnih postavki istraživanja Odjela za turizam - do općih ciljeva poput promocije zajedničkog europskog kulturnog identiteta sa svim bogatstvima raznolikosti kultura.

Odjel za turizam Europske komisije ne pruža podršku za provedbu politika vezanih uz turizam; umjesto toga, fokusiran je na stvaranje turističkih politika. Taj Odjel se isključivo bavi pripremom politika i nije uključen u izravne turističke aktivnosti, iako je u prošlosti provodio takve aktivnosti. Financiranje se provodi putem drugih instrumenata Europske zajednice. Slično kao i kod već spomenutog financiranja kulture, ključni instrumenti financiranja kulturnog turizma su strukturni fondovi. Unutar programa koji su financirani iz strukturnih fondova EU-a od 2000. do 2006. godine, veliku važnost stekle su inicijative vezane za kulturnu baštinu i turizam. S obzirom na to da projekti koji imaju snažan kulturno-turistički karakter doprinose stvaranju novih radnih mjesta, imaju osobito velik potencijal za konkurentna poduzeća i integriraju se

u regionalne ili lokalne strategije razvoja, financiranje se usmjerilo upravo na projekte takvog karaktera (Jelinčić 2008, 126)

Ovi projekti su bili financirani iz strukturnih fondova na tri načina:

1. Na osnovi tzv. programa *mainstream*;
2. Na osnovi tzv. programa *Commission Community Initiative*;
3. Kao inovativni pilot-projekti putem Europskog regionalnog fonda za razvoj (ERDF) i Europskog socijalnog fonda (ESF), koje izravno administrira Europska komisija.

Programi Community initiative uključivali su sljedeće inicijative:

1. INTERREG III, čiji je zadatak bio poticanje meduregionalne suradnje u EU-u, a financirao ga je ERDF;
2. URBAN II kao još jedna inicijativa ERDF-a za održivi razvoj u slabije razvijenim gradskim četvrtima;
3. LEADER, koji je ruralnim dionicima pomagao u osiguravanju dugoročnog potencijala važitoga lokalnog područja. Ta je inicijativa više bila vezana uz Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD) kao jedan od četiri strukturna fonda, ali koji nije isključivao i turističke projekte.
4. EQUAL je financirao ESF, a njegov cilj bio je borba protiv isključivanja, diskriminacije i nejednakosti na tržištu rada. Iako rijetko, ovdje su programi kulturnog turizma nailazili na plodno tlo.

Osnovni je zadatak Europskog regionalnog fonda za razvoj poticanje ekonomske i socijalne kohezije unutar EU, smanjenje neravnoteža između regija te podrška razvoju različitih grupa. Resursi ERDF-a uglavnom se upotrebljavaju za sufinanciranje:

1. Proizvodnih investicija koje vode otvaranju novih radnih mjesta;
2. Infrastrukture;
3. Mjera koje podupiru regionalni i lokalni razvoj s naglaskom na poslovnim aktivnostima malih i srednjih poduzeća;
4. Tehničke potpore.

Zadaća Europskog socijalnog fonda je promicanje uravnoteženog gospodarskog i socijalnog razvoja s ciljem borbe protiv nezaposlenosti, poboljšanja kvalitete i produktivnosti rada te smanjenja socijalne isključivosti i regionalnih nejednakosti u zapošljavanju.

Oba fonda djeluju prema određenim prioritetima. Oba su zajednički prioriteti konvergencija te regionalna konkurentnost i zapošljavanje, a Europski regionalni fond za razvoj ističe i europsku teritorijalnu suradnju.

Ostali važni programi čija je tema kulturni turizam, bilo materijalni bilo nematerijalni aspekti, jesu South-East Europe Framework Programme, Culture 2007 i MEDIA Programme.

Osim kroz već spomenuti program Culture 2007, kulturni se turizam provlači i kroz neke druge programe kojima je osnovni tematski okvir širi. Takav je, primjerice, MEDIA Programme, najvažniji financijski instrument EU za implementaciju euromediterranskog partnerstva. Program nudi tehničku i financijsku potporu mjerama koje se tiču reforme gospodarskih i socijalnih struktura mediteranskih zemalja partnera (Euro-Mediterranean Partnership 2008).

U ovom kontekstu, kulturni turizam može imati značajnu ulogu u teritorijalnom razvoju ako nudi visoku kvalitetu u širokim razmjerima te ako je turistički sektor općenito integriran u ostale glavne gospodarske sektore u području u kojem se razvija (Klein 2001: 8), uloga države u kulturnom turizmu osobito je važna. Može biti rezolucija Vijeća iz studenoga 1998. godine o održivom turizmu u zemljama u razvoju, koja postavlja niz smjernica koje bi trebale primijeniti sve države. Rezolucija usmjerava Europsku zajednicu i zemlje članice na sljedeće mjere koje bi trebale poduzeti:

- Mjeriti utjecaj turističke industrije i valorizirati njezine sadašnje ili potencijalne učinke na gospodarstvo, društvo, kulturu te utjecaj na okoliš na makro-, mezo- i mikrorazini;
- Razviti prikladan institucionalni, pravni i metodološki okvir implementacije strategije koherentne s politikom održivog razvoja i lokalnih inicijativa kako bi se izbjegao negativan utjecaj turističkog razvoja;

- Osigurati participaciju civilnog društva, lokalnih zajednica i urođeničkih naroda u procesu razvoja turizma kako bi upravo oni imali najviše koristi od njega.

Što se tiče osobitosti ovog sektora, to jest, kvalitete usluga, infrastrukture i očuvanja prirodne i kulturne baštine, javne vlasti trebale bi osigurati:

- Kontinuiran razvoj ljudskih resursa uključivanjem lokalnog stanovništva;
- Investicije u javnu infrastrukturu koje vode brigu o okolišu i koje su socijalno osjetljive;
- Zaštitu i održivi menadžment baštine (Klein, prema Council Resolution on Sustainable Tourism in Developing Countries 2001:8)

4.3.3. *Europska prijestolnica kulture*

Program Europske unije koji zaslužuje posebnu pozornost je "Europska prijestolnica kulture", osnovan 1985. godine na inicijativu Meline Mercouri. Ona je bila ministrica kulture i umjetnosti u grčkoj vladi. Inicijalno nazvan "Europski grad kulture", prvi grad koji je nosio ovaj naziv bio je Atena. Cilj programa bio je povezivanje europskih građana, priznavanje zajedničke europske povijesti i baštine te istovremeno slavljenje suvremene kulturne raznolikosti. Inicijativa je od samih početaka bila izuzetno uspješna i stekla je veliki ugled.

Od 1985. do 1999. svake je godine drugi grad proglašen kulturnom prijestolnicom, a 2000. devet gradova je dobilo tu čast kao doprinos novom tisućljeću. Tada je program preimenovan u "European Capital of Culture", iako su neki gradovi zadržali stari naziv "European City of Culture". Od 1992., Europska komisija financijski podupire i program "Europska prijestolnica kulture", a otvoren je i program "Europska prijestolnica kulture izvan EU-a", posebno usmjeren prema gradovima iz srednje i istočne Europe.

Prva Europska prijestolnica kulture bila je Atena 1985. godine, a zadnja 2023. Veszprém (Mađarska), dok je Rijeka postala nositeljica te prestižne titule za 2020. godinu. Godine 2001., 2002. i 2004., po dva su grada bila proglašena prijestolnicama, no od 2005. ponovno se primjenjuje načelo odabira jednog grada na godinu. Odabir kulturne prijestolnice nema jasne i dosljedne logike ili modela. Neki su glavni gradovi

već popularni, dok su drugi manje poznati i posjećeni regionalni gradovi. Europska komisija ima različite kriterije prema kojima određuje koji će grad biti nominiran, ali ne svaki grad postiže jednak uspjeh. Motivacije za dobivanje ove titule variraju i uključuju poboljšanje izgleda grada, povećanje njegove reputacije, jačanje prisutnosti grada na europskoj i svjetskoj kulturnoj karti, poticanje kulturnog razvoja i stvaranje platforme za umjetnički izričaj, ali i razvoj kulturnog turizma ili obnovu kulturne baštine. Gradovi kulture biraju se dogovorom među državama, dok je Europska komisija odgovorna za provedbu programa. Od preimenovanja inicijative 2000. godine, program je bio pod okriljem programa Kultura 2000, koji je također pružao financijsku potporu. Europski parlament i Vijeće EU-a prepoznaju važnost ovog događaja, budući da on doprinosi lokalnom i regionalnom identitetu (Jelinčić 2008, 135)

4.4. Svjetska turistička organizacija

Svjetska turistička organizacija (WTO) vodeća je međunarodna organizacija u području turizma i putovanja, a Ujedinjeni narodi su joj dodijelili središnju ulogu u odluci o promicanju razvoja odgovornog, održivog i svima pristupačnog turizma koji pridonosi gospodarskom razvoju, međunarodnom razumijevanju, miru, prosperitetu i međusobnom poštivanju te praćenju ljudskih prava i osnovnih sloboda. Djelujući kao krovna organizacija svjetskog turizma, WTO ima ulogu katalizatora u promicanju tehnološkog napretka i međunarodne suradnje, u poticanju i razvoju partnerstva između javnog i privatnog sektora te u poticanju implementacije Globalnog etičkog turističkog kodeksa kako bi osigurala da zemlje, destinacije i turistička industrija putem turizma nastoje povećati gospodarske, socijalne i kulturne učinke turizma, istodobno smanjujući negativne socijalne i okolišne posljedice. Iako je kulturni turizam samo jedan segment unutar šireg turističkog sektora, WTO prepoznaje njegovu iznimnu važnost za očuvanje kulturne baštine, unapređenje međukulturnog razumijevanja te poticanje ekonomskog i društvenog napretka destinacija.

Kroz turizam, WTO potiče ekonomski rast i stvaranje novih radnih mjesta te potiče zaštitu okoliša i kulturne baštine, promovirajući time blagostanje, prosperitet i ljudska prava. Što se tiče utjecaja na turističku politiku pojedinih država, Svjetska turistička

organizacija potiče vlade da u suradnji s privatnim sektorom, lokalnim vlastima i nevladinim organizacijama preuzmu vodeće uloge u sektoru turizma.

Organizacija je osnovana u Den Haagu 1925. kao Međunarodni kongres službenih udruga turističkog prometa. Nakon Drugog svjetskog rata preimenovana je u Međunarodnu uniju službenih putničkih agencija i preselila se u Ženevu. U WTO-u su članovi bile nacionalne turističke organizacije (njih 109) i pridruženi članovi (njih 88), među kojima su bila i privatna i javna poduzeća. Zbog brzog rasta turizma i povećanih potreba za organizacijom koja će se posebno posvetiti kretanju ljudi, turističkim politikama i utjecajima turizma, članovi WTO-a su 1967. zatražili njegovu transformaciju u međuvladinu organizaciju koja bi se bavila svim aspektima turizma diljem svijeta. Poseban naglasak je stavljen na suradnju s drugim relevantnim organizacijama, posebno onima koje su dio sustava Ujedinjenih naroda, poput Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), UNESCO-a i Međunarodne organizacija civilnog zrakoplovstva (Jelinčić 2008, 136).

WTOBC (WTO Business Council) provodi mnoge projekte kako bi poboljšao partnerstvo javnog i privatnog sektora te stvorio održivu suradnju između turističkih industrija. Ti projekti uključuju istraživanja o čimbenicima koji utječu na turizam, metodama upravljanja velikim turističkim prometom na lokalitetima, podršci malim i srednjim poduzetnicima te implementaciji novih tehnologija. Tematike koje su važne za poslovnu zajednicu obuhvaćaju:

- Suradnju javnog i privatnog sektora za jačanje turističke konkurentnosti,
- Promociju turističkih destinacija putem interneta kao strategiju za digitalno doba,
- E-poslovanje u turizmu,
- Turističke porezne politike,
- Promjene povezane sa slobodnim vremenom.

Iako se na prvi pogled čini da navedene teme nisu izravno povezane s kulturom, one su izuzetno bitne za taj sektor. Naime, kultura i kulturni turizam prate suvremene trendove promocije na internetu, kulturno e-poslovanje postaje sve raširenije, porezna politika se dotiče kulturnih aspekata, a kultura može dodati vrijednost destinaciji, čineći je konkurentnijom. Posebno su bitni turistički trendovi vezani za promjene u slobodnom

vremenu, gdje se kultura transformira iz niše u osnovnu ponudu, posebno u programima poput city-breaks.

Među najvažnijim projektima i temama Svjetske turističke organizacije ističu se "*Turizam i tehnologija*", "*Obrazovanje*", "*Kvaliteta*", "*Održivi razvoj*", "*Statistika*" i "*Tržišna inteligencija*". Program "*Kvaliteta i razvoj turizma*" usredotočuje se na pitanja koja imaju ključnu ulogu u doživljaju i osiguravanju kvalitetnih turističkih aktivnosti i iskustava, a to su:

- Regulatorni okvir tržišta, uključujući liberalizaciju i konkurentnost;
- Socijalni utjecaji turizma;
- Sigurnost i osiguranje, uključujući zdrastvo;
- Standardi kvalitete

Kroz organizaciju konferencija, seminara, radionica i edukativnih materijala, WTO podiže svijest o važnosti kulturnog turizma i potiče razmjenu informacija i najboljih praksi među destinacijama. Također, organizacija podržava razvoj održivih politika i strategija za kulturni turizam, promičući praksu održivog upravljanja turističkim tokovima kako bi se smanjili negativni učinci na kulturnu baštinu, okoliš i lokalne zajednice (Jelinčić 2008, 142).

Kroz istraživanja i analize, WTO prati trendove u kulturnom turizmu, pružajući zemljama i destinacijama informacije potrebne za donošenje informiranih odluka o razvoju turističkih politika i programa. Ukupno gledano, Svjetska turistička organizacija prepoznaje kulturni turizam kao ključan faktor u globalnoj turističkoj industriji te aktivno radi na promicanju održive prakse kako bi se postigla harmonija između turističkog razvoja i očuvanja bogate kulturne baštine.

4.5. ICOM, ICCROM, ICOMOS

Međunarodno vijeće za muzeje (ICOM), Međunarodni centar za proučavanje prezervacije i restauracije kulturnih dobara (ICCROM) i Međunarodno vijeće za spomenike i lokalitete (ICOMOS) su međunarodne nevladine i međuvladine organizacije čija je uloga od vitalne važnosti za kulturnu baštinu. Ne samo da su

odredile kriterije i definicije kojima se služi svjetska stručna javnost, već su dale golem doprinos očuvanju kulturne baštine, izradile razne obrazovne programe i unaprijedile profesionalne standarde. Njihov rad direktno utječe na kulturni turizam. Iako nije osnovana međunarodna organizacija koja bi se isključivo bavila kulturnim turizmom kao ICOMOS ili UNESCO, indirektnu vezu s kulturnim turizmom možemo pronaći u njihovom radu (Jelinčić 2008, 148).

Muzeolozi i povjesničari umjetnosti često se fokusiraju na njihov doprinos u svojim specijaliziranim područjima. Muzeji kao kulturne institucije igraju ulogu u kulturnom obrazovanju građana, a zaštita materijalne baštine služi budućim generacijama. Međutim, sve više se prepoznaje i važnost gospodarskih aspekata baštine, uključujući mogućnosti tržišne valorizacije kulture.

Kako se potpora kulturi od strane države smanjuje, kulturni sektor traži inovativne načine financiranja. Muzeolozi i povjesničari umjetnosti sve više uključuju ekonomske aspekte u svoje proučavanje i razmatraju tržišno razmišljanje o svojim temama. U tome se ne izbjegava komodifikacija kulture, već se postavljaju određeni kriteriji. U ovom kontekstu, uloga ICOM-a, ICCROM-a i ICOMOS-a postaje neizbježna jer pružaju osnovu za djelovanje kulturnog turizma. Njihov međusektorski rad, komunikacija i suradnja s ostalim organizacijama omogućuju održivo upravljanje kulturnom baštinom te promociju kulturnog turizma.

Zaključno, uloga međunarodnih organizacija kao što su ICOM, ICCROM i ICOMOS neizostavna je u očuvanju i promociji kulturne baštine putem kulturnog turizma. Njihov rad pruža smjernice i standarde koji osiguravaju da kulturna baština bude dostupna i za buduće generacije, istovremeno pridajući važnost njezinom ekonomskom i društvenom doprinosu.

5. ULOGA DRŽAVE U KULTURNOM TURIZMU

Kulturni turizam relativno je novo područje i u teoriji i u praksi, pa je uloga države u tom novom području praktično nepoznata. Gotovo da ne postoji zakonodavni okvir kojim je reguliran upravo sektor kulturnog turizma, unutar kojeg bi on trebao djelovati. Budući da je potreba za reguliranjem određenih aspekata kulturnog turizma na terenu sve očitija, neke su države pristupile osnivanju posebnih ministarstava koja su zadužena upravo za taj sektor. Podaci Svjetske turističke organizacije ukazuju na trendove selektivnih oblika turizma, odnosno turizma specijalnih interesa, pa se javlja sve veća potreba za koordinacijom sektora turizma s drugim sektorima koji su povezani s njim. Stoga su neke zemlje osnovale integrirana ministarstva kulture i turizma, primjerice Turska, Albanija, Nigerija, Republika Koreja, Trinidad i Tobago, Kongo, Indija i Jemen, ili su to varijante istog ministarstva, kao što je primjerice Ministarstvo kulture, umjetnosti i turizma u Maleziji, Ministarstvo turizma i umjetnosti u Indoneziji ili Ministarstvo kulture, obrta i turizma u Beninu. Mnoge zemlje u istom ministarstvu spajaju i neke druge resore: Ministarstvo kulture, turizma i civilnog zrakoplovstva u Nepal, Ministarstvo turizma, sporta i kulture u Lesotu, Ministarstvo turizma, kulture i okoliša u Belizeu, Ministarstvo turizma, kulture i okoliša u Antigvi i Barbudi, Ministarstvo gospodarstva, turizma, društvenih pitanja i kulture u Arubi, Ministarstvo informiranja, kulture i turizma u Liberiji, Ministarstvo manjina, kulture, sporta, turizma i mladih u Pakistanu (Jelinčić 2008, 170)

Promjena Vlade u Hrvatskoj krajem 2003. potaknula je rasprave o mogućem osnivanju Ministarstva kulture i turizma. Nejasno je jesu li te rasprave bile usmjerene prema boljoj organizaciji kulturnog turizma prema WTO trendovima ili su proizašle iz želje za smanjenjem broja ministarstava putem fuzije. Odabrana su Ministarstva kulture i turizma kao mogući sektori za spajanje, iako su dokumentirane različite varijante, uključujući i spajanje s Ministarstvom poljoprivrede. Međutim, prijedlog je izazvao snažne kritike bivše Vlade i iz sektora kulture i turizma. Bivši ministri su isticali da bi spajanje moglo umanjiti važnost oba sektora. Navedene su zemlje koje kombiniraju resore kulture i turizma, no to nije nužno primjenjivo na Hrvatsku. Ova razmatranja bila su bitna pri donošenju odluka o eventualnom spajanju ili zadržavanju odvojenih ministarstava. Ideja o ujedinjenju Ministarstva kulture i turizma vjerojatno je napuštena zbog kritika javnosti ili drugih razloga. Važno je naglasiti da ova ideja neće biti dalje

promovirana u ovom kontekstu. Umjesto toga, fokus treba biti na uspostavljanju kvalitetne koordinacije između ovih sektora, ne nužno samo na državnoj razini.

Iako se ideja o spajanju ministarstava nije ostvarila, potreba za boljom koordinacijom između kulture i turizma i dalje je prisutna. To se može postići putem različitih mehanizama, kao što su turističke zajednice, nacionalne kulturne institucije ili specijalizirane organizacije. Na primjer, u Škotskoj postoji The Scottish Tourism Forum, koji omogućava privatnom sektoru i turističkim operaterima da sudjeluju u nacionalnom planiranju turizma. Ovaj Forum okuplja trgovinske udruge iz turističkog i ugostiteljskog sektora kako bi surađivale u oblikovanju turističke strategije zemlje. Kulturni turizam zahtijeva bolju koordinaciju između sektora kulture i turizma. Primjer Škotske pokazuje suradnju Foruma za turizam s državom u planiranju politika. Primjer The National Trust for Scotland ističe važnost očuvanja kulturne baštine radi prezentacije u turizmu. Organizacije poput ovih mogu poslužiti kao model drugima. Upravljanje organizacijama često je regulirano državnim regulativama, no povezanost s vladom može utjecati na usmjerenje turističkih inicijativa. Potrebno je osnivanje specijaliziranih centara za kulturni turizam, kao što je primjer Centra za kulturne i društvene promjene u Sheffieldu, Velika Britanija.

Istraživanje je rezultiralo sljedećim smjernicama, koje trebaju osigurati željenu dobrobit od kulturnog turizma minimizirajući potencijalne negativne utjecaje:

- Naglasiti ono što je jedinstveno u lokalnoj kulturi;
- Poštovati kulturu i običaje receptivne zajednice;
- Ne dopustiti da se promatranje važnih vjerskih i kulturnih događaja pretvori u zabavu. Vjerski artefakti ne smiju se izlagati na način koji bi mogao uvrijediti receptivnu zajednicu. Vjerske lokalitete treba zaštititi na prikladan način;
- Običaje, odjeću i očekivano ponašanje sudionika u vjerskim ili kulturnim događajima treba objasniti gostima prije samog događaja kako ne bi došlo do nenamjerne uvrede receptivne zajednice;
- Održavati stalne veze s receptivnom zajednicom i uključiti lokalno stanovništvo u planiranje kulturno-turističkih elemenata koji će se prezentirati turistima kako bi se osiguralo da oni na prikladan način odražavaju lokalnu kulturu;

- Iskoristiti tradicijske arhitektonske stilove, dizajn i lokalne materijale kad god je to moguće ili prikladno;
- Inkorporirati tradicijski krajolik, vrtni dekor i bilje koje uspjeva na tom području;
- Upotrijebiti lokalnu umjetnost, obrte i tekstil kao elemente unutarnjeg i vanjskog dekora;
- Na svaki način zadržati autentičnost ponude. Kada je adaptacija neophodna ili prikladna, gostima treba objasniti promjene.

Posljednja smjernica je izuzetno važna. Malo je posjetitelja koji mogu procijeniti autentičnost kulturne ponude, a većina vjeruje da im se prikazuju tradicijski kulturni modeli, dok su oni zapravo promijenjeni kako bi se prilagodili očekivanjima turista. Često se istim načinom degradira i kulturna baština tako što se komercijalizira, odnosno transformira u elemente zabave. Naglašavanjem autentičnosti ponude, hoteli mogu pomoći u očuvanju lokalne kulturne baštine i revitalizaciji kulturnih modela koji bi se inače izgubili (Jelinčić 2008, 175)

Ove smjernice su izrađene na temelju studije slučaja u jugoistočnoj Aziji, stoga možda nisu univerzalno primjenjive u drugim kontekstima. Usporedba smjernica s ICOFOS-ovom Poveljom ili UNESCO-ovim načelima za zaštitu materijalne i nematerijalne kulturne baštine otkriva velike sličnosti. To ukazuje na njihovu praktičnu primjenjivost i održivost diljem svijeta.

Veći dio smjernica odnosi se na fizički izgled hotela koji prodaje kulturno-turističku ponudu, uključujući izbor materijala, dizajna, bilja i druge elemente. Društvena uloga države u ovom aspektu je ključna. Struka može dati preporuke, no država ima političku moć da propiše stručne smjernice i nadzire njihovu provedbu. Uloga države je bitna i praktično prisutna gotovo svugdje.

Istraživanje preporučuje da vlasti država razmotre strategije koje će potaknuti ili čak prisiliti hotele da inkorporiraju određene vrste kulturnog turizma u svoj razvoj. Ove strategije uključuju planiranje lokaliteta, arhitekture, pejzažne uredbe, programe i sudjelovanje u kulturnim događajima. Fizički aspekti kulturnog turizma često su podložni državnoj regulativi. Aspekti poput arhitektonskog dizajna, uređenja krajolika, osvjetljenja, vidikovaca, građevinskih materijala i boja često su kontrolirani. Mnoge vlade reguliraju i očuvanje postojećih građevina s povijesnim značajem ili prirodnih

elemenata kao što su različite vrste drveća. Država može koristiti mehanizme kao što su smanjenje poreza ili poticaji za korištenje tradicionalne arhitekture ili elemente pejzaža.

Pored postavljanja standarda, bitno je imati sustav nadzora koji prati da li se razvoj događa prema tim standardima. Kada se dogodi da se ne prate standardi, kako će se riješiti ovisi o pravilima koja se primjenjuju. Općenito, zakoni bi trebali propisati kazne za one koji ne slijede standarde, čak i putem sudskih procesa.

Osim nadzora, važno je povremeno provjeravati jesu li propisane regulacije učinkovite, odnosno jesu li postavljeni ciljevi ostvareni. Ako je potrebno, može se promijeniti način pristupa kako bi bolje odgovarao promijenjenim situacijama ili olakšao provedbu pravila. Iako je načelno lako postaviti pravila za fizički izgled kulturnog turizma, često se događa da se ta pravila ne poštuju i da se to ne sankcionira. Primjeri su vidljivi u Hrvatskoj gdje se nelegalno gradi, postavljaju klima uređaji na pogrešnim mjestima ili koriste neodgovarajući materijali i boje.

Definiranje relevantnih standarda za kulturne elemente je izazovno. Na primjer, ako država obeća financirati umjetničke izvedbe u hotelu, što ako kvaliteta tih izvedbi opadne? Usklađivanje s zakonima i regulacijama te kvaliteta kulturnih programa je teško. Uključivanje države, čak i umjereno, može imati neželjene posljedice. Kako upravljati kvalitetom i autentičnošću kulturnih programa? Slična načela primjenjuju se i na druge ponuđače kulturno-turističkih programa. Država može odigrati ulogu u regulaciji i usklađivanju, no ostaje pitanje tko će osigurati autentične i kvalitetne kulturne doživljaje. Iako je ova studija usmjerena na ulogu države u kulturnom turizmu hotela, slična načela mogu se primijeniti na druge ponuđače kulturno-turističkih programa. Bitno je prepoznati potencijalnu ulogu države i aspekte koje ona može regulirati (Jelinčić 2008, 178).

5.1. Uloga države u kulturi, odnosno turizmu

Službenih dokumenata koji bi regulirali područje zajedničkog djelovanja kulture i turizma gotovo da nema. Jedan pristup rješavanju ovog problema mogao bi biti proučiti ulogu države u kulturi i turizmu kao odvojenim područjima, usporediti njihovu neusklađenost s praksom te ih uskladiti kako bi se omogućilo stvaranje zajedničke kulturno-turističke politike (Jelinčić 2008, 179)

Financiranje kulture većinom dolazi iz državnog proračuna, a ova praksa se široko primjenjuje. Država je na različite načine uključena u kulturni sektor, a financiranje je samo jedan od aspekata. Kultura se često koristi kao alat za oblikovanje identiteta, pa je očuvanje kulturne baštine često prioritet kulturnih politika država. S obzirom na mnoge aspekte kulturnog turizma, uključujući i kreiranje imidža destinacije i novi ekonomski pristup kulturnim aktivnostima, uloga države u kulturi i kulturnom turizmu postaje neizbježna.

Što se tiče financiranja, državne kulturne politike često se usmjeravaju prema izravnim subvencijama pojedinim kulturnim institucijama. Međutim, ovakav oblik potpore rijetko se percipira kao direktno ulaganje u kulturni turizam i mogućnost povrata tih sredstava putem turističkih aktivnosti. Dosadašnji uspješni primjeri upravljanja kulturom su bili iznimke, što može objasniti oprez države u ulaganju u kulturni turizam.

Državne subvencije za kulturne ustanove često se shvaćaju kao ulaganje u identitet i baštinu, umjesto kao poslovni poticaj. Iako kulturna gospodarska uloga rijetko dobiva priznanje, postoje želje da se podrže inovativni kulturni programi koji rasterećuju proračun. No, da bi se ostvarile te promjene, potrebno je investirati. Tranzicijske zemlje dodatno otežava svojevrsna ovisnost kulturnih ustanova o jednostavnim, državnim načinima financiranja.

Kulturni turizam ima potencijal za prihod, ali postoji nepovjerenje prema kulturi kao izvoru zarade, posebno u tranzicijskim zemljama. Države su skeptične prema ulaganju u taj sektor. Uspješni primjeri mogli bi promijeniti taj stav, no to zahtijeva inicijalne investicije i posvećenost razvoju takvih programa, stvarajući zatvoren ciklus izazova.

Utjecaj međunarodnih organizacija poput Vijeća Europe, UNESCO-a i strukovnih udruženja poput ICOM-a trebao bi biti vidljiv u državnim kulturnim i turističkim politikama. No, ti su programi često imali druge prioritete koji su ponekad zanemarivali turistički fokus. Financiranje u državnim politikama često privlači najveću pozornost, a relativni neuspjeh paneuropskih ili svjetskih programa izaziva sumnju, što rezultira nedostatkom kulturno-turističkih politika u pojedinim državama.

Uloga države u turizmu često je dobro regulirana, posebno u zemljama s jakim turističkim potencijalom koji donosi značajne prihode. Državna ulaganja često se usmjeravaju prema turističkim kapacitetima i infrastrukturi koja donosi brzi prihod. Međutim, ulaganja u dodatne aktivnosti ne donose instantanu dobit, već dugoročno stvaraju najveći uspjeh uz postojeću turističku infrastrukturu. Stoga su stručnjaci ključni, uz potrebu za promicanjem pametnih ulaganja koja dugoročno koriste sektoru i državi (Jelinčić 2008, 181)

5.2. Kultura i kulturni turizam u Hrvatskoj

Da bismo analizirali razloge takva stanja u hrvatskome kulturnom turizmu, najprije treba analizirati hrvatske kulturne resurse, njihovo stanje i spremnost za uključivanje u turističku ponudu Hrvatske.

Kultura je teško mjerljiva kategorija, no materijalnu pojavnost kulture i njezine oblike možemo pratiti. U području baštine Ministarstvo kulture RH održava bazu podataka hrvatskih kulturnih dobara. Ta baza ne sadrži samo ukupan broj spomenika kulture, već ih i klasificira prema važnosti, odnosno vrsti. Registar kulturnih dobara čine tri popisa:

- zaštićena kulturna dobra,
- kulturna dobra nacionalnog značaja
- preventivno zaštićena kulturna dobra (Jelinčić 2008, 263)

Upisivanje kulturnog dobra na neki od tih popisa implicira njegov zakonski status ili vrstu zaštite. Registar predstavlja nacionalni inventar koji se sastoji od ukupne kulturne baštine Hrvatske, i pokretne i nepokretne. Baza sveukupno broji 8140 baštinskih objekata/lokaliteta, a deset je lokaliteta upisano na UNESCO-ovu Listu svjetske

baštine. Ona trenutno predstavlja aktualno stanje koje se neprestano mjenja, pa je upisivanje kulturnih dobara praktično nemoguće trajno završiti. Rat je također unio mnoge promjene u stanje kulturnih dobara, pa su mnoga bila izbrisana s popisa. Trenutno na UNESCO-voj listi nalaze:

1. Stari grad Dubrovnik
2. Dioklecijanova palača u Splitu
3. Plitvička jezera
4. Porečka Eufrazijeva bazilika
5. Srednjovjekovni gradovi u Istri (Motovun, Grožnjan, Hum)
6. Katedrala sv. Jakova u Šibeniku
7. Starogradski išarski krajolik na otoku Hvaru
8. Starogradski jezuitski kompleks u Zagrebu
9. Stećci - srednjovjekovna nadgrobna obilježja
10. Vodeni sustav Starog grada Dubrovnika

Hrvatska raspolaže s 14 državnih arhiva, 575 knjižnica, 206 muzeja, 26 profesionalnih kazališta, 27 profesionalnih orkestara te 146 kinematografa. Međutim, samo prisustvo ovih kulturnih resursa ne nužno znači automatski razvijen kulturni turizam. Ne svaka kulturna ustanova ili lokalitet je prikladan za razvoj turističke industrije iz različitih razloga, uključujući očuvanje stanja samih lokaliteta te spremnost osoblja kulturnih institucija da se uključe u turistički razvoj.

6. KULTURNI TURIZAM U SJEVERNOJ HRVATSKOJ

Kulturni turizam u sjevernoj Hrvatskoj predstavlja iznimno privlačno iskustvo za posjetitelje iz cijelog svijeta. Ovo područje obiluje širokim spektrom kulturnih, povijesnih i umjetničkih elemenata koji pružaju duboko uranjanje u bogatu kulturnu baštinu regije. Unatoč bogatoj kulturnoj baštini sjeverne Hrvatske, razvoj kulturnog turizma na tom području započeo je tek početkom 2000-ih. Iako su posjetitelji već tada razgledavali spomenike, muzeje i uživali u glazbenim događanjima, kulturna dimenzija kao samostalni turistički proizvod počela se ozbiljnije razvijati tek nakon 2012. godine.

Uspješan razvoj kulturnog turizma zahtijeva promociju "Sjeverne Hrvatske" kao turističke destinacije te stvaranje svijesti o njenom privlačnom kulturnom bogatstvu. No, osim promocije kulturne baštine, ključno je ulagati u raznolike sadržaje kao što su interaktivna iskustva i kreativni turizam. Ono što posebno izdvaja kulturni turizam u sjevernoj Hrvatskoj jest njegova sposobnost da privuče posjetitelje tijekom cijele godine, izbjegavajući sezonske fluktuacije. Zanimljivo je napomenuti da istraživanja pokazuju kako su turisti koji cijene kulturno obogaćivanje često visoko obrazovani i financijski dobrostojeći, što ih čini veoma poželjnom ciljnom skupinom.

No, prisutnost bogate kulturne baštine sama po sebi nije dovoljna da privuče ove posjetitelje. Oni traže inovativne i interaktivne sadržaje, ažurirane informacije i raznolikost popratnih aktivnosti koje nisu isključivo fokusirane na kulturu. Stoga je ključno usmjeriti razvoj kulturnog turizma prema ovim aspektima kako bi se stvorila atraktivna i sveobuhvatna ponuda koja će udovoljiti raznovrsnim interesima posjetitelja. U okviru ovog diplomskog rada analizirat će se kulturna raznolikost i bogatstvo sjeverne Hrvatske, područja koja uključuje gradove poput Varaždina, Čakovca, Koprivnice, Krapine i Ludbrega. Ovo je samo nekoliko primjera, a sjeverna Hrvatska ima mnoge druge zanimljive gradove i mjesta koja su bogata kulturnom baštinom. U sljedećoj tablici prikazana je SWOT analiza kulturnog turizma sjeverne Hrvatske.

Tablica 1. SWOT analiza kulturnog turizma sjeverne Hrvatske

SWOT analiza	
Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Sjeverna Hrvatska obiluje kulturnom baštinom koja uključuje povijesne dvorce, muzeje i manifestacije, stvarajući osnovu za obogaćeno kulturno iskustvo posjetitelja. • Organizacija kulturnih događanja tokom cijele godine stvara živahnu i dinamičnu atmosferu koja privlači raznoliku publiku. • Raznolikost turističke ponude omogućuje gostima personalizirano iskustvo, prilagođeno njihovim sklonostima i interesima. • Kombinacija lokalnih gastronomskih specijaliteta i vina upotpunjuje turističko iskustvo, pružajući okuse lokalne kulture. 	<ul style="list-style-type: none"> • Regija možda nije toliko prepoznatljiva kao neke druge destinacije, što može utjecati na privlačnost za potencijalne posjetitelje. • Postojanje sezonskog karaktera nekih manifestacija može izazvati oscilacije u turističkoj aktivnosti, posebno izvan glavne turističke sezone. • Određena područja još uvijek nemaju dostatnu infrastrukturu i odgovarajući smještaj, što može ograničiti potencijalni rast turizma.
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • S rastom interesa za autentičnim kulturnim iskustvima, postoji prilika za povećanje broja posjetitelja u regiji. • Mogućnost korištenja EU fondova za ulaganje u kulturni turizam pruža novčane resurse za poboljšanje turističke infrastrukture, promociju i razvoj kulturnih događanja. • Suradnja između različitih županija, uz potporu EU fondova, može obogatiti kulturne programe i stvoriti dodatne raznolike sadržaje za turiste. 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurencija drugih kulturnih destinacija, kako unutar regije tako i izvan nje, može utjecati na privlačnost ove destinacije za potencijalne posjetitelje. • Negativni učinci prekomjernog turizma na autentičnost i okoliš mogu uzrokovati zabrinutost lokalnih zajednica. • Promjene u ekonomskim uvjetima ili političkom okruženju mogu dovesti do nesigurnosti koja utječe na turističku aktivnost.

Izvor: Autorov rad

6.1. Međimurska županija

Međimurska županija, smještena na sjeverozapadu Hrvatske, predstavlja iznimno zanimljivu destinaciju za kulturni turizam. Ovo područje obiluje kulturnim spomenicima, tradicijom i umjetničkom baštinom koja privlači posjetitelje iz različitih dijelova svijeta.

U samom srcu Međimurja nalazi se grad Čakovec, koji predstavlja kulturni epicentar regije. Grad je obogaćen brojnim povijesnim zdanjima, od kojih se ističe čakovečki Stari grad, jedan od najbolje očuvanih dvoraca u Hrvatskoj. Stari grad Čakovec istaknuti je kulturni spomenik i povijesno zdanje smješteno u srcu Međimurja. Ovaj imponantni dvorac ima dugu i bogatu povijest, datirajući unatrag više od 400 godina. Izgrađen u renesansnom stilu, dvorac je služio kao rezidencija ugledne obitelji Zrinskih te je svjedok njihove važne uloge u povijesti regije. Fortifikacija dvorca je 2021. rekonstruirana i revitalizirana kroz EU projekt te pretvorena u suvremeni muzej nematerijalne baštine "Riznica Međimurja". Uz Riznicu Međimurja, tu je i Muzej Međimurja Čakovec koji je danas preuređen i funkcionalan muzej kulturne baštine Međimurja, čime posjetiteljima pruža jedinstven uvid u povijest, kulturu i umjetnost ovog kraja. Muzejske izložbe obuhvaćaju raznolike aspekte regije, od arheoloških nalaza do etnografskih predmeta, slikarstva, kiparstva i povijesnih artefakata. U prekrasnoj okolini dvorca, posjetitelji mogu istraživati povijesne sale, renesansni vrt i arhitektonske detalje koji svjedoče o prošlim vremenima. Također je često mjesto kulturnih događanja, izložbi, koncerata i manifestacija koje oživljavaju njegovu bogatu prošlost i pridonose živopisnom kulturnom životu regije. Ovo povijesno zdanje predstavlja vrijedan spomenik i središte koje spaja prošlost i sadašnjost Međimurja te privlači posjetitelje da istraže njegove priče i tajne³. Slika u nastavku prikazuje Stari grad Čakovec.

³ Muzej Međimurja Čakovec (2021). *EU projekti, Riznica Međimurja*. Preuzeto s: https://mmc.hr/projekti05_art09.html

Slika 1: Stari grad Čakovec

Izvor: https://mmc.hr/projekti05_art09.html

Međimurska županija također je poznata po svojoj narodnoj baštini, koja se čuva kroz razne manifestacije, festivali i događanja. Tradicionalni međimurski napjevi, plesovi i običaji često su središnji dio kulturnih događanja, pružajući posjetiteljima priliku da se upoznaju s lokalnom kulturom i identitetom. Prepoznatljivi elementi su narodne nošnja i međimurska popevka. Međimurska narodna nošnja je raznolika i prepoznatljiva po svojim specifičnim detaljima i bojama. Nošnja se sastoji od nekoliko komponenata kao što su košulja, suknja, pregača, pojas, jakna i različiti dodaci kao što su ogrlice i naušnice. Karakteristično je da svaki dio nošnje ima svoju svrhu i često je ukrašen ručno izrađenim vezom i bogatim ornamentima. Nošnja se razlikuje ovisno o prigodi - svakodnevna, svečana ili posmrtna nošnja imaju svoje posebnosti. Međimurske popevke su tradicionalne pjesme koje često prate međimurske običaje, radne

aktivnosti i svakodnevni život. Ove popevke su obično izražene s puno emocija, a njihova tematika varira od ljubavi i romantičnih doživljaja do priča o seljačkom životu, narodnim običajima i događajima. Uz glazbene instrumente poput tamburica i harmonika, ove popevke se izvode na lokalnim događanjima, svečanostima i festivalima, te predstavljaju važan dio kulturne baštine Međimurja. Izvođenje medimurskih popevki i nošnje ima posebnu ulogu u očuvanju i promociji međimurske kulture, te često služe kao podsjetnik na povijest i identitet regije.

Osim toga, ljubitelji umjetnosti imaju priliku istraživati galerije i umjetničke centre koji nude raznolik spektar suvremene i tradicionalne umjetnosti. Međimurska županija također njeguje obrtničke tradicije, a posjetitelji mogu otkriti vještinu izrade keramike, lončarstva i drugih ručno izrađenih predmeta.

Za ljubitelje prirode, Međimurje nudi prekrasne ruralne pejzaže, vinograde i voćnjake. Mnoge se manifestacije i festivali održavaju na otvorenom, omogućujući posjetiteljima da istraže prirodne ljepote regije dok uživaju u kulturnim sadržajima. Jedan od poznatijih manifestacija je "Vincekov pohod" koji se održava svake godine u siječnju. U suvremenom dobu, tijekom manifestacije "Vincekov pohod", sudionici se okupljaju i hodaju gornjim Međimurjem, regijom smještenom na granici sa Slovenijom. Ova jedinstvena manifestacija oživljava uspomene na Ivana "Viceka" Vrančića, a posebno se fokusira na područje koje je poznato po svojoj prirodnoj ljepoti, obilju brežuljaka i zelenih pejzaža. Gornje Međimurje, često nazivano i podnožjem Alpi, pruža spektakularan okoliš za ovu manifestaciju. Sudionici tijekom pohoda ne samo da istražuju staze povezane s Vicekovim životom, već također imaju priliku posjetiti lokalne vinarije. Ovo područje je prepoznatljivo po svojim vinogradima i bogatoj ponudi vina. Pored mimohoda kroz lokalne ulice, manifestacija uključuje različite kulturne i umjetničke izvedbe te nastupe folklornih skupina. Edukativne radionice, predavanja i izložbe također su dio programa kako bi se posjetiteljima pružio dublji uvid u život, kulturu i vjerovanja tog vremena. ⁴

⁴ Riznica (2023). Muzej nematerijalne baštine "Riznica Međimurja Čakovec. Preuzeto s: <https://riznica.hr/riznica-medimurja/>

Manifestacija "Porcijunkulovo" predstavlja jedan od najpoznatijih i najposjećenijih kulturnih događaja u Čakovcu, Međimurskoj županiji. Ova tradicionalna manifestacija obilježava blagdan Male Gospe te je poznata po svojoj autentičnoj atmosferi, bogatom programu i velikom broju posjetitelja koji dolaze iz različitih dijelova regije i šire. Jedan od posebnih aspekata "Porcijunkolova" je otvaranje čakovečkog Starog grada za posjetitelje. Ova povijesna znamenitost postaje središnje mjesto brojnih kulturnih priredbi, koncerata i izložbi. Tijekom manifestacije, grad postaje živo središte umjetničkog stvaralaštva, tradicije i kulturnog nasljeđa Međimurja.

"Porcijunkulovo" je osim toga prilika za okupljanje lokalnih obrtnika, umjetnika i kulturnih udruga koji svojim radovima i izložbama doprinose raznovrsnosti i bogatstvu događanja. Ova manifestacija ne samo da njeguje kulturnu baštinu i vjerski identitet, već također promovira lokalne vrijednosti, stvara zajednički duh zajednice te privlači pažnju posjetitelja svih dobnih skupina. Koncerti, izložbe, sajmovi, gastronomske ponude i tradicionalne igre dio su bogatog programa koji pridonosi raznovrsnosti doživljaja.

Ukupno gledajući, Međimurska županija kombinira bogatu kulturnu baštinu, umjetničku raznolikost i predivne prirodne krajolike, stvarajući jedinstveno iskustvo za posjetitelje koji žele istražiti dublje korijene i autentičnu kulturu ovog dijela Hrvatske.

6.2. Varaždinska županija

Varaždinska županija zrači svojom bogatom poviješću i kulturom. Središte županije, povijesni grad Varaždin, ističe se šarmom barokne arhitekture i raznovrsnim kulturnim sadržajima te se često naziva "malim Bečom". Grad se ponosi naslovom najbolje očuvanog povijesnog grada u Hrvatskoj te svojim vrijednim spomenicima.

Grad Varaždin, poznat kao "Barokni biser Hrvatske", dominira kulturnom scenom županije. Njegove ulice, trgovi i zgrade odražavaju bogatstvo baroknog stila. Varaždin je dom brojnih muzeja, galerija i povijesnih znamenitosti poput Varaždinske katedrale, Stare gradske vijećnice te varaždinskog Starog grada. Stari grad Varaždin pruža priliku da se zaranja u kulturnu baštinu ovog područja. Dvorac je domaćin raznih događanja, manifestacija i izložbi koje dodatno obogaćuju posjet iskustvom bogate prošlosti i umjetničkog nasljeđa. U Varaždinu se nalazi nekoliko značajnih muzeja koji obogaćuju

kulturnu ponudu grada. Među njima se ističu Gradski muzej Varaždin, Muzej anđela i Muzej fotografije. Ovi muzeji pružaju raznovrsne izložbe koje oslikavaju povijest, umjetnost i druge aspekte lokalne kulture, privlačeći posjetitelje koji su zainteresirani za bogatu kulturnu baštinu Varaždina. Slika u nastavku prikazuje Stari grad u Varaždinu.

Slika 2. Stari grad Varaždin

Izvor: <https://varazdinski.net.hr/galerije/2732605/obnovljen-ulaz-u-stari-grad/?slika=3770585>

U ovom gradu se također održava i jedan od najstarijih glazbenih festivala u Europi - "Varaždinske barokne večeri", privlačeći ljubitelje klasične glazbe iz cijelog svijeta. Barokna večer u Varaždinskim Toplicama donosi čaroliju prošlih vremena. Posjetitelji će doživjeti glazbu, ples i kazališne predstave u prekrasnom okruženju. Ovaj događaj oblači sve u barokne kostime, a jelovnik se inspirira poviješću. Manifestacija spaja prošlost i sadašnjost te slavi kulturno naslijeđe i privlačnost tog područja. Također jedna od poznatih manifestacija je Špancirfest. Špancirfest je iznimno popularna kulturna manifestacija koja se održava u Varaždinu svake godine. Tijekom tog

festivala, grad postaje živahno središte umjetnosti, glazbe, zabave i kreativnosti. Posjetitelji imaju priliku uživati u raznovrsnom programu koji uključuje glazbene nastupe, kazališne predstave, likovne izložbe, plesne performanse i razne radionice.⁵

Osim kulturnih događanja, Špancirfest obuhvaća i uličnu prodaju umjetničkih i obrtničkih proizvoda, gastronomske specijalitete te šareno uređene standove. Grad postaje velika pozornica na otvorenom, gdje se susreću umjetnici, izvođači i posjetitelji iz različitih dijelova svijeta. Atmosfera je obogaćena raznobojnim svjetlima i energijom koja ispunjava svaki kutak grada.

Špancirfest je prilika da se Varaždin predstavi u svojoj najboljoj svjetlosti i pokaže svoju bogatu kulturnu scenu. Manifestacija privlači veliki broj posjetitelja svih dobnih skupina, stvarajući posebnu atmosferu koja spaja tradiciju i suvremenu umjetnost. Uz raznovrstan i dinamičan program, Špancirfest svake godine ostavlja nezaboravan dojam i doprinosi razvoju kulturnog turizma Varaždinske županije.⁶

Osim Varaždina, Varaždinska županija obiluje prekrasnim dvorcima, perivojima i dvorištima koji svjedoče o bogatoj povijesti regije. Dvorac Trakošćan i dvorac Maruševac svakako su nezaobilazne destinacije za posjetitelje koji žele uživati u aristokratskoj atmosferi i očaravajućem okruženju. Dvorac Trakošćan je kulturna atrakcija Varaždinske županije, Hrvatska. Nalazi se na brežuljku iznad jezera i datira iz 13. stoljeća. Svojom kombinacijom gotičkih i renesansnih elemenata te prekrasnim vrtom, privlači posjetitelje. Unutrašnjost dvorca sadrži originalni namještaj, slike, umjetnine i suvenire. Posjetitelji mogu istražiti bogatu povijest i kulturu regije. Dvorac redovito organizira kulturne događaje, izložbe i koncerte te nudi edukativne programe za sve dobne skupine. Dvorac Maruševac, smješten u istoimenoj općini Varaždinske županije, predstavlja značajnu kulturnu destinaciju. Dvorac datira iz 18. stoljeća te se ističe svojom baroknom arhitekturom i okruženjem. U njemu su smještene različite izložbe, a organiziraju se i kulturni događaji poput koncerata i umjetničkih predavanja.

⁵ *Gradski muzej Varaždin (2023). O nama. Preuzeto s: <https://www.gmv.hr/>*

⁶ *Turistička zajednica Varaždinske županije (2023). Što vidjeti. Preuzeto s: <https://visitvarazdin.hr/>*

Dvorac Maruševec privlači posjetitelje koji žele istražiti povijest i kulturnu baštinu tog područja.

Kulturni turizam u Varaždinskoj županiji ne zaboravlja ni na autentičnu tradiciju i folklor. Brojne manifestacije i događanja različitih folklornih priredbi te pružaju priliku posjetiteljima da se upuste u lokalni način života i tradiciju. Prirodna ljepota Varaždinske županije također je neizostavna komponenta kulturnog turizma. Pitomi pejzaži, vinogradi i ruralni ambijenti stvaraju okruženje idealno za opuštanje, istraživanje i povezivanje s prirodom.

Kulturni turizam u Varaždinskoj županiji pruža posjetiteljima priliku da se urone u bogatstvo kulturne baštine, umjetničke scene i prirodne ljepote te da dožive jedinstvenu sintezu prošlosti i suvremenosti ovog pitoresknog dijela Hrvatske.

6.3. Koprivničko-križevačka županija

Koprivničko-križevačka županija nudi raznovrsne kulturne i prirodne atrakcije koje privlače posjetitelje s različitim interesima. Ovo područje postaje sve popularnije kao kulturno turističko odredište zahvaljujući raznolikim kulturnim događanjima, povijesnim spomenicima te bogatom ruralnom krajoliku.

"Picokijada", originalna manifestacija koja slavi piliće, izaziva smijeh i zabavu svakog svibnja. Ova jedinstvena događanja privlače lokalno stanovništvo, ali i posjetitelje iz drugih dijelova Hrvatske. Sudionici se natječu u raznim kreativnim disciplinama povezanim s pilićima, stvarajući nezaboravno iskustvo za sve prisutne.

No, ne treba zaboraviti ni na drugi dragulj Koprivničko-križevačke županije - grad Križevci. "Dani jela, vina i pjesme" predstavljaju jedinstveno iskustvo za gurmane i ljubitelje zabave. Ova manifestacija kombinira bogatu ponudu hrane i vina s glazbenim nastupima lokalnih izvođača, stvarajući neodoljivu atmosferu koja spaja gastronomiju i kulturu.

Posebna značajka ove županije je "Renesansni festival" u Koprivnici. Ova manifestacija vraća posjetitelje u renesansno doba kroz kostimirane likove, povijesne radionice i tržnicu. Srednjovjekovni ambijent oživljava se kroz ples, glazbu i priče koje prenose posjetiteljima duh tog vremena. Ovaj festival ne samo da educira, već i

zabavlja, te je savršen za obitelji i sve one koji žele istražiti prošlost na interaktivan način.

Etno selo "Koprivnički Ivanec" omogućava autentično iskustvo tradicionalnog načina života i obrta. Ovo selo, smješteno u prirodnom okruženju, omogućava posjetiteljima da se vrate unatrag u vrijeme i dožive život kakav je bio nekada. Kroz interaktivne prezentacije i radionice, posjetitelji mogu naučiti o različitim aspektima života u prošlim vremenima, stvarajući duboko i autentično iskustvo.⁷

Koprivničko-križevačka županija je živa knjiga povijesti, čije stranice obiluju raznolikim sadržajem. Bilo da istražujete kulturne sadržaje grada, sudjelujete u manifestacijama koje slave gastronomiju i glazbu ili se vraćate u prošlost na "Renesansnom festivalu", ova županija pruža bogat i autentičan uvid u kulturnu baštinu i suvremeni život na sjeveru Hrvatske.⁸

Kroz svoje raznolike sadržaje i očuvane tradicije, Koprivničko-križevačka županija poziva posjetitelje da se upuste u istraživanje njezine prošlosti, dožive sadašnjost i stvore trajne uspomene. Bogata paleta kulturnih i povijesnih elemenata čini ovu županiju neodoljivom destinacijom za sve istraživače i zaljubljenike u kulturno nasljeđe. Dvorac Erdödy-Rubido iz prve polovice 17. stoljeća očarava svojom elegancijom, prekrasnom arhitekturom te raskošnim interijerima koji pružaju dubok uvid u život plemstva toga razdoblja. Dvorac Inkey iz 19. stoljeća, sa svojom grandioznošću i povijesnim šarmom, ima veliki potencijal postati ključnim kotačem u razvoju turističke ponude ovog područja. Županija ima namjeru vratiti dvorac Inkey njegovoj nekadašnjoj ljepoti i postaviti ga kao središnju atrakciju koja će privući posjetitelje da istraže njegovu bogatu povijest i kulturu. Povijest i arhitektura ovih dvoraca svjedoče o dubokim korijenima regije, a buduća obnova dvorca Inkey jasno izražava predanost očuvanju kulturnog nasljeđa i poticanju turističkog interesa. Sljedeća slika prikazuje dvorac Erdödy-Rubido.

⁷ Muzej grada Koprivnice (2023). Djelatnost. Preuzeto s: <https://www.muzej-koprivnica.hr/>

⁸ Turistička zajednica Koprivničko-križevačke županije. Ponuda. Preuzeto s: <https://podravinaiprigrorje.hr/>

Slika 3: Dvorac Erdödy-Rubido

Izvor: <https://www.jutarnji.hr/dobrahrana/vodici/sto-kazete-na-vinske-radionice-u-perivoju-dvorca-erdoedy-na-jaskanskim-danima-vina-15205939>

Dodatno, Koprivničko-križevačka županija obiluje muzejima, galerijama i drugim kulturnim institucijama koje pružaju uvid u bogatu povijest i umjetničko nasljeđe ovog područja. Muzeji u Koprivnici, Križevcima i Đurđevcu te galerija Josip Generalić u Hlebinama i galerija Ivan Večenaj Tišlarov u Goli predstavljaju dragocjeni dio kulturne ponude županije. Ove institucije čuvaju vrijedne artefakte, umjetnička djela i povijesne spomenike te omogućuju posjetiteljima da se dublje povežu s kulturnom baštinom sjeverne Hrvatske.

7. ZAKLJUČAK

Sjeverna Hrvatska se s pravom ističe kao fascinantno odredište za kulturni turizam koje vješto spaja prošlost i suvremenost. Regije poput Međimurske, Varaždinske i Koprivničko-križevačke županije pružaju zanimljivu paletu kulturnih doživljaja.

Ovi krajevi obogaćeni su poviješću, što se oslikava kroz sačuvane dvorce kao što su Trakošćan, Stari grad Čakovec i Stari grad Varaždin. Svaki od ovih dvoraca prenosi jedinstvenu priču i kulturno naslijeđe koje privlači znatiželjne posjetitelje. Uspješno organizirane manifestacije poput "Špancirfesta", "Porcijunkulova", "Vincekovog pohoda", i "Renesansnog festivala" dodatno obogaćuju kulturnu ponudu ovog područja. Ove manifestacije pružaju raznolike doživljaje, povezujući tradiciju i inovaciju te stvarajući priliku za sudjelovanje i uživanje u kulturnom naslijeđu.

Kroz kulturni turizam, Sjeverna Hrvatska poziva svoje posjetitelje da istraže duboko ukorijenjene priče, umjetničke izraze i kulturnu baštinu. Ovo iskustvo prevazilazi suho prenošenje povijesnih činjenica; ono potiče znatiželju, potapa u bogatu kulturnu atmosferu i omogućuje autentično povezivanje s prošlošću i suvremenosti. Kulturni turizam u ovom dijelu Hrvatske čini putovanje više od običnog razgledavanja. To postaje putovanje kroz vrijeme, kroz priče pojedinaca i zajednica, kroz umjetnost koja izražava duh regije. Sjeverna Hrvatska poziva posjetitelje da zaronite u njezinu priču, da istraže njezine umjetničke skulpture, arhitektonsku raznolikost i lokalne običaje.

U zaključku, Sjeverna Hrvatska ne samo da privlači kulturne entuzijaste već i pruža nezaboravno iskustvo svima koji se odluče otkriti njezinu kulturnu riznicu. Ovo je mjesto gdje se povijest ne zaboravlja, već se oblikuje u priče koje se s ponosom prenose na buduće generacije.

8. POPIS LITERATURE

KNJIGE:

1. Jelinčić D. A., 2008. Abeceda kulturnog turizma. MEANDAR Zagreb,
2. Cetinski V., Šugar V. i Perić M., 2012. Menadžment institucija i destinacija kulture. Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija
3. Karamehmedović D., 2021. Kulturna baština kao sastavnica marketinga destinacija. Mostar, 2021.
4. Dujmović, M. (2014.), Kultura turizma, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile.
5. Petrić, Lidija, Osnove turizma, 2007., Split: Ekonomski fakultet Split.
6. Marković, Zora, Osnove turizma, 1987., Zagreb: Školska knjiga
7. Gredičak, T. (2009) Kulturna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske,
8. Lickorish, Leonard J., Jenkins Carson L., Uvod u turizam, prijevod izvornika pod naslovom "Introduction to tourism", 2006., Split: Ekokon

INTERNETSKE STRANICE:

1. Muzej Međimurja Čakovec (2023). *Stari grad Čakovec*. Preuzeto s: https://mmc.hr/starigrad_hr.html
2. Riznica (2023). *Muzej nematerijalne baštine "Riznica Međimurja Čakovec*. Preuzeto s: <https://riznica.hr/riznica-medimurja/>
3. Gradski muzej Varaždin (2023). *O nama*. Preuzeto s: <https://www.gmv.hr/>
4. Turistička zajednica Varaždinske županije (2023). *Što vidjeti*. Preuzeto s: <https://visitvarazdin.hr/>
5. Turistička zajednica Koprivničko-križevačke županije. *Ponuda*. Preuzeto s: <https://podravinaiprigrorje.hr/>
6. Muzej grada Koprivnice (2023). *Djelatnost*. Preuzeto s: <https://www.muzej-koprivnica.hr/>

OSTALI IZVORI:

1. Čer-Krnjaić M.(2017.) *Značaj i uloga kulturnog turizma za gospodarstvo* .
Preuzeto s:
<https://zir.nsk.hr/islandora/object/kultos%3A96/datastream/PDF/view>
2. Tepić D.(2018.) *Kulturni turizam*. Preuzeto s:
<https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A2866/datastream/PDF/view>
3. Muzej Međimurja Čakovec (2021). *EU projekti, Riznica Međimurja*. Preuzeto s:
https://mmc.hr/projekti05_art09.html
4. Varazdinski.hr (2023). *Obnovljen ulaz u Stari grad Varaždin*. Preuzeto s:
<https://varazdinski.net.hr/galerije/2732605/obnovljen-ulaz-u-stari-grad/?slika=3770585>
5. Jutarnji.hr (2022). *Kamo na izlet?*. Preuzeto s:
<https://www.jutarnji.hr/dobrahrana/vodici/sto-kazete-na-vinske-radionice-u-perivoju-dvorca-erdoedy-na-jaskanskim-danima-vina-15205939>

SkyscraperCity Hrvatski forum (2020). *Zagreb – Nova sljemenska žičara*. Preuzeto s:
<https://www.skyscrapercity.com/threads/zagreb-nova-sljemenska-%C5%BEi%C4%8Dara.1820386/page-37>

9. POPIS SLIKA I TABLICA

Tablica 1. SWOT analiza kulturnog turizma sjeverne Hrvatske	58
Slika 1: Stari grad Čakovec	60
Slika 2. Stari grad Varaždin.....	63
Slika 3: Dvorac Erdödy-Rubido.....	67